Galatasaray Tıbbiyesi

Tıbbiye'de Modernleşmenin Başlangıcı

Yeşim Işıl Ülman

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

YEŞİM IŞIL ÜLMAN

Acıbadem Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarih ve Etik öğretim üyesi ve aynı üniversitede Sosyal Bilimler Enstitüsü başkanlığı yapmakta olan Prof. Dr. Yeşim Işıl Ülman, Biyoetik Yüksek Lisans Programı'nı yürütmektedir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden 1982'de mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Yüksek Lisans ve yine aynı üniversitede Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde ikinci kez Yüksek Lisans yaptı, doktora derecesini İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tıp Tarihi ve Etik dalında aldı. Uzun yıllar İ. Ü. Tıp ve Cerrahpaşa Tıp Fakültelerinde öğretim üyeliği yaptıktan sonra doçent olan Ülman, Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi (ISHM 2002) Bilim Kurulu üyeliği ve Genel Sekreterliği; *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları* dergisi editör yardımcılığı (1997-2006), Türkiye Biyoetik Derneği başkanlığı (2007-2012) yaptı. Institut Français des Etudes Anatoliennes'e (IFEA) bağlı araştırmacılardan olup, bu görevi kapsamında, tıp tarihi konulu uluslararası toplantılara katkı verdi, Prof. Dr. Anne Marie Moulin'le birlikte *Perilous Modernity in the Ottoman Empire* (Isis, 2010)'ın ortak editörlüğünde bulundu. İstanbul Tabip Odası Etik Kurulu üyesi ve daha sonra genel sekreteri (2006-2012); Türk Tabipleri Birliği Uzmanlık Dernekleri Eşgüdüm Kurulu Etik Çalışma Grubu üyesi (2008-2011) olarak görev alan yazarın çeşitli ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmış makaleleri ve editörlüğünü yapmış olduğu kitapları bulunmaktadır. Başlıca araştırma konuları tıpda modernleşme tarihi, tıpda insan bilimleri eğitimi, biyoetiğin temel meseleleri, biyoetik eğitimidir.

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Yeşim Işıl Ülman
GALATASARAY TIBBİYESİ
Tıbbiye'de Modernleşmenin Başlangıcı

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 589
Akademya 14

ISBN 978-605-399-476-3

Kapak Sultan Abdülmecid, Galatasaray Tıbbiyesi'ndeki mezuniyet töreninden sonra kapıda Abdülhak Molla ve diğer hocalar ile talebeler tarafından uğurlanışını tasvir eden çizim. Kaynak: Tanzimat I, Yüzüncü Yıl Münasebetile, Maarif Vekâleti Yayını, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940.

1. Baskı İstanbul, Mart 2017

© Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık Müzik Yapım ve Haber Ajansı Ltd. Şti.
Yazışma Adresi: İnönü Caddesi, No: 43/A Kuştepe Şişli 34387 İstanbul
Telefon: 0212 311 64 63 - 311 61 64 / Faks: 0212 216 24 15 • Sertifika No: 11237

Aküzüm Otomotiv katkılarıyla

www.bilgiyay.com
E-posta yayin@bilgiyay.com
Dağıtım dagitim@bilgiyay.com

Yayına Hazırlayan Fahri Aral
Tasarım Mehmet Ulusel
Dizgi ve Uygulama Maraton Dizgievi • www.dizgievi.com
Düzelti Remzi Abbas
Dizin Belgin Çınar
Baskı ve Cilt Sena Ofset Ambalaj ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok Kat 6 No: 4 NB 7-9-11 Topkapı İstanbul
Telefon: 0212 613 03 21 - 613 38 46 / Faks: 0212 613 38 46 • Sertifika No: 12064

İstanbul Bilgi University Library Cataloging-in-Publication Data
İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü Tarafından Kataloglanmıştır.

Ülman, Yeşim Işıl.
Galatasaray tıbbiyesi: tıbbiye'de modernleşmenin başlangıcı / Yeşim Işıl Ülman.
xv, 347 pages: illustrations, facsimiles; 23 cm. –
(İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; 589. Akademya; 14.)
Includes bibliographical references (pages [313]-325) and index.
ISBN 978-605-399-476-3

1. Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane. 2. Mektebi Tıbbiye-i Şahane.
3. Medical education —Turkey —History. 4. Medicine —Turkey —History.
5. Medical care —Turkey —History. 6. Galatasaray Lisesi —History. I. Title.
R821.T9 U46 2017

Yeşim Işıl Ülman

GALATASARAY TIBBİYESİ
Tıbbiye'de Modernleşmenin Başlangıcı

Ailem'e

"Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında;
Yekpâre geniş bir ânın,
Parçalanmaz akışında... "

Ahmet Hamdi Tanpınar, 1933

"The fault, dear Brutus, is not in our stars, but in ourselves"

William Shakespeare, Julius Cesar (I, ii), 1599

İçindekiler

xi Sunuş
Nuran Yıldırım
xiii Önsöz
Yeşim Işıl Ülman

1 Giriş
3 Modernleşme Öncesinde Osmanlı Toplumsal Yapısına Bakış
5 Modernleşme Öncesi Geleneksel Dönemde Osmanlı Tıbbi
6 Batı ile Karşılaştırmalı Olarak Modernleşmenin Başlangıç Yılları (18. yüzyıl)
8 19. Yüzyılda Modernleşme, II. Mahmud Dönemi, Tanzimat ve Etkileri
11 Tıp Eğitiminde 19. Yüzyılda Modernleşme
11 Rum Tıbbiyesi ve Tersane Tıbbiyesi
14 Modern Tıp Eğitiminin Öncüleri,
14 Şanizade Ataullah Efendi,
14 Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi
18 Mısır Mekteb-i Tıbbiyesi / Mısır Tıp Mektebi
21 Tıphane-i Amire, Cerrahhane-i Mamure
24 Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin Açılışı (Galatasaray Tıbbiyesi)

9 BİRİNCİ BÖLÜM
Galatasaray Tıbbiyesi, Tıp Eğitiminde Genel Çerçeve
29 Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'nin Tıp Eğitiminde Getirdiği Yenilikler
36 Tıbbiye'nin Galatasaray'daki Dönemi Sonrasına Kısa Bir Bakış
37 Tıp Eğitiminde Türkçeleşme
38 Bilim ve Eğitim Kurumlarında Sekülerleşme
38 Encümen-i Daniş
39 Cemiyet-i Tıbbiye-i Şâhâne
40 Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye, Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye ve Mecmua-yı Fünûn
42 Darülfünûn ve Tıbbiye
42 Tıbbiye ve Özgürlükçü Fikirler
48 Tıbbiye'nin Halk Sağlığına Katkılarına Genel Bakış

51 İKİNCİ BÖLÜM
Journal de Constantinople ve Tanzimat
53 Derginin Yayın Hayatı ve İlkeleri
63 Sağlık Bülteni (Bulletine Sanitaire)
67 Yöntem ve Kaynaklar

71 ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin Galatasaray'daki Binası
73 Mimari Tasvir
78 Müzeler ve Kütüphane
78 Botanik Bahçesi ve Tabiat Tarihi (Histoire Naturelle) Müzesi
81 Matbaa
83 Yabancı Ziyaretçilerin Görüşleri
84 John Mason ve Seyahatnamesi
85 Charles Mac Farlane ve Galatasaray Tıbbiyesi, *"Ce n'est pas au Galata Sérai qu'il faut venir chercher la réligion..."*
88 Binanın Yanması
91 Yangın Sonrası

95 DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de Öğretim
97 Öğretim Dili
100 Sene Sonu Mezuniyet Törenleri ve Yıllık Faaliyet Raporları
101 Yıllık Faaliyet Raporlarına Göre Öğretim
101 Öğrenci Potansiyeli, Öğretim Süresi ve Koşulları
107 Tıp ve Cerrahlık Sınıfları (Classes de Médecine et de Chirurgie)
109 Anatomik Diseksiyon ve Anatomi Müzesi
112 Ameliyatlar
114 Eczacılık Dersleri (Le Cours de Pharmacie) ve Merkez Eczanesi (Pharmacie Centrale)
116 Ebelik Eğitimi
119 Cerrah Muavinleri (Aides-chirurgiens) ve Sağlık Memurları (Officiers de Santé)
119 Mezuniyet Sınavları
122 Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Mezunu Dört Hekimin Viyana'daki İmtihanları

127 BEŞİNCİ BÖLÜM
Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin İdaresi, Öğretim Kadrosu ve Diğer Görevliler

131 Okul Nazırları
131 Abdülhak Efendi (1786-1854)
132 İsmail Efendi - Hekimbaşı İsmail Paşa (Cerrah İsmail Paşa) (1807-1880)
136 Ziver Paşa (Ahmed Sadık Ziver Paşa, 1973 İstanbul - 1862 Medine)

136 Muallim-i Evveller/ Okul Direktörleri
136 Karl Ambros Bernard (1808-1844)
142 Sigmund Spitzer (1813-1895)

145 Ders Nazırı
145 Hayrullah Efendi (İstanbul 1817 - Tahran 1869)

150 Tıp ve Cerrahi Sınıfları ile Eczacılık Dersleri Muallimleri
150 Salih Efendi (1816-1895)
152 Derviş Efendi (Derviş Mehmed Emin Paşa, Kimyager Derviş Paşa) (1817-1879)
154 Antoine Calleja (1806-1893)
159 Francesco Dellasudda (1814-1866)
160 Oğul Giorgio Dellasudda
161 Konstantin Karateodori (Edirne, 1802 - İstanbul, 28 Eylül 1879)
165 Etien Karateodori (Etienne Carathéodory, 1789-1867)
165 Arşizen Serandi (Sarantis Archigénès) (1809 –1873)
167 J. Paleolog
168 Gaspard Sinapyan (1814-1872)
169 Serviçen (22 Kasım 1815, İstanbul - 2 Ekim 1897, İstanbul)
171 Joseph Wartbichler (1817-1852)
173 Lorenz Matthus Karl Rigler (1815-1862)
175 Dr. L. Hermann
175 Dr. Mavroyeni, Mavroyeni Paşa (Spiridon Mavrogeny, 1817-1902)

177 İlk ve İdadi Dönemi Hocaları
177 Akif Efendi
178 J. Calos
178 Şinorkyan
178 İmam Efendi
178 Ahmed Efendi
178 Mehmed Efendi
178 İsmail Efendi
178 Kamil Efendi
178 Tevfik Bey
179 Guerrieri

179 S. Rouet
179 Lucien Rouet
179 Bogos Teriaky (Terjaqui)
180 Lahaille
180 Muallim Muavinleri
180 Osman (Mehmed)
180 Şakir (Hasan)
180 Emin (İbrahim)
181 Mehmed (Veliyüddin) Efendi
181 Ebeler
181 Madam Messani (öl. İstanbul 1851)
182 Madam Pizipio
182 Diğer Görevliler
182 Friedrich Wilhelm Noé (1879-1898)
182 Mehmed Efendi
182 Alex Sutzo
183 N. Parlos
183 Şakir Efendi
183 Mehmed Efendi
183 Emin Efendi

185 ALTINCI BÖLÜM
Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin
Eğitim Öğretim Dışındaki Faaliyetleri
187 Ordu Hijyeni, Sağlık Hizmetlerinde Düzenlemeler ve Salgınlarla Mücadele
190 Aşı ve Aşılama

193 YEDİNCİ BÖLÜM
Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin Raporları
195 Galatasaray Dönemi Raporları
195 1841-1842 Öğretim Yılı Faaliyet Raporu
202 Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'nin 1841-1842 (1257-1258) Eğitim Öğretim Yılı Faaliyet Raporu
207 1842-1843 Öğretim Yılı Mezuniyet Töreni ve Faaliyet Raporu
219 1843-1844 Öğretim Yılı Mezuniyet Töreni ve Faaliyet Raporu
232 1844-1845 Yılı Öğretim Yılı Faaliyet Raporu
233 1845-1846 Yılı Öğretim Yılı Mezuniyet Töreni ve Faaliyet Raporu
233 Mezuniyet Töreni
242 1846-1847 Öğretim Yılı Mezuniyet Töreni ve Faaliyet Raporu

257 1847-1848 Yılı Öğretim Yılı Mezuniyet Töreni ve Faaliyet Raporu
267 Galatasaray Tıbbiyesi'nden Sonraki Raporlar
267 1849 Yılı Mezuniyet Töreni ve Raporu
272 1850 Yılı Töreni ve Raporu
281 1851 Yılı Töreni ve Raporu
288 1852 Yılı Töreni ve Raporu

297 Sonuç
313 Kaynakça

327 The Imperial School of Medicine of Galatasaray, As an Example of Medical Modernisation in Turkey (1838-1848)
329 Introduction
330 Location of the School
331 Education

335 İsim Dizini
343 Kavram Dizini

Kısaltmalar

BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
GMC	Gazette Médicale de Constantinople
JCEO	Journal de Constantinople, Echo de l' Orient
JCIO	Journal de Constantinople et des Intérêts Orientaux

Sunuş

Öyle konular vardır ki hakkında çok şey yazılmış olduğu için artık yapacak bir şey kalmamış zannedilir. Tıp eğitim tarihimize de bu gözle bakılırken Dr. Ülman'ın bu çalışması bütün ezberleri bozmuştur. Çünkü literatürde hiç ele alınmamış Fransızca orijinal kaynaklara dayanmaktadır. Önce *Journal de Constantinople*'da yayınlanan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin yıllık faaliyet raporları değerlendirilmiş, ardından bu raporların izi sürülerek başka başka kaynaklardan sonraki yıllara ait olanlarına ulaşılmış ve bir bütünlük sağlanmıştır. Böylece tıp eğitimimizin en çarpıcı dönemlerinden biri, birincil kaynaklardan değerlendirilip aydınlatılmak suretiyle tıp tarihi literatürümüze önemli bir eser eklenmiştir.

Elinizdeki bu kitap titiz bir çalışmanın ürünüdür. Ana teması tıp eğitimimizin zirvelerinde biri kabul edilen Galatasaray dönemi yanında; tıp eğitimi üzerinden Osmanlı modernleşmesi, dönemin tanınmış hekimleri, cerrahi, eczacılık ve ebelik tarihlerimiz, halk sağlığı uygulamaları hakkında da orijinal bilgiler içermektedir. Bundan sonra özellikle tıp eğitim tarihimiz üzerine yapılacak çalışmalar için bir el kitabı niteliğindedir.

Alanımıza böyle nitelikli bir eser kazandırdığı için meslektaşım Prof. Dr. Yeşim Işıl Ülman'a teşekkür ederim.

PROF. DR. NURAN YILDIRIM

Önsöz

Türkiye tarihinde toplumsal modernleşme ve çağdaşlaşma sürecinin köklü bir geçmişi vardır. Bu süreç gerilemenin sorgulanmaya başladığı 18. yüzyılda ve onu izleyen 19. yüzyılda atılan kararlı adımlarla örülmüşür. Türkiye tarihinde modernleşme sancılı sürse de, iniş çıkışlar geçiriyor olsa da, gecikmeler yaşansa da, ülkenin, çağdaşlaşma ve demokratikleşme yönünde uğraşı sürmektedir. Hala bu sürecin içinde yaşıyoruz. Tıp tarihi açısından bakıldığında Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıla damgasını vuran planlı yenileşme ve reformizasyon çabalarının bir yansıması tıp eğitiminde gözlenir. 19. yüzyıl başlarında tıp eğitiminde, yenileşme, dünyevileşme, modernleşme için harcanan çabalar ve atılan adımlar meyvasını vermiş; emekleyerek başlanan bu süreçte, toplumsal ve tarihsel olarak bakıldığında, bir imparatorluk döneminin kapandığı, yeni bir ulus-devletin doğduğu zeminde, eğitim kesintiye uğramadan, aynı zamanda giderek kurumsallaşarak, gelişerek günümüze dek ulaşmıştır.

Elinizdeki kitap bu uzun ve devam etmekte olan yolculuğun başlangıç yıllarında, çağının modern tıp fakülteleri düzeyinde eğitim vermek üzere yeniden yapılandırıldığı dönemi ele alıyor. Yıllık raporları ışığında, Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin Galatasaray'daki binasındaki on yıllık (1838-1848) kesiti ile binanın yanması ertesinde taşınılan Humbarahane Kışlası'ndaki ilk senelerine (1849-1852) ait bilgi ve belgeleri içeriyor. Eğitimde modernleşmenin başlangıç yıllarına rastlayan ve kurumun kendi Raporları ışığında ele alınan bu çalışmada, Tanzimat Fermanı'nda (1839) belirlenen ilkelerde ifadesini bu-

lan, toplumsal yenileşmenin izdüşümünü, Tıbbiye'nin faaliyetlerinde izleyebiliyoruz. Eski Saray okulunun tadil edilerek tıp eğitiminin hizmetine verildiği Galata Sarayı'nda, kurumun, çağdaşlaşma yönünde yeniden yapılanmasının somut adımlarına tanık oluyoruz. Talihsiz bir yangınla sonlanan bu dönem sonrasında, eğitim aksatılmadan başka bir binaya geçilmiş; yıllar içinde fiziki mekânı birçok kez değişse de, tıp eğitimi duraklamadan yoluna devam etmiştir. Bununla birlikte, Galatasaray Tıbbiyesi'nde erişmiş olduğu düzeyi yeniden yakalamak ve onu aşmak, tüm 19. yüzyıl boyunca kurumun hedefi olmuştur.

19. yüzyılın ilk yarısında İstanbul'da Fransızca olarak yayınlanan *Journal de Constantinople* isimli gazete, 1838'de Galatasaray'da öğretime başlayan modern tıp okulu olan Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'deki gelişmeleri ilgiyle takip ederek; okulla ilgili pek çok haber, belge ve bilgilere sütunlarında yer vermiş bir tarihsel kaynaktır. Çalışmamızda ana eksenini, döneme ait birinci el niteliğinde bu kaynağın, İstanbul Kütüphanelerinde bulunan sayılarının taranmasıyla elde edilen bilgiler oluşturuyor. *Journal de Constantinople* koleksiyonlarında eksik kalan raporlardan bazıları, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nden, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nden belgelerle desteklenmiştir. Ayrıca o dönemde yazılan bazı seyahatnamelerde de Raporlara ulaşılmış; okulun öyküsü tüm bu belgeler ışığında kaleme alınmıştır.

Şimdi anmaktan mutluluk duyduğum değerli insanların katkı ve destekleri olmadan bu kitap ortaya çıkamazdı. Herşeyden önce, konuyu seçmemi önererek, beni teşvik eden, fikirleri ile destek olan, önderlik eden, elinizdeki kitabın çıkmasını yıllardır sabırla bekleyen Sevgili Hocam, değerli tıp tarihçisi Prof. Dr. Nuran Yıldırım'a yürekten teşekkür ediyorum. İstanbul'daki *Journal de Constantinople* koleksiyonlarında eksik bir sayıyı Paris'ten getirtme nezaketi için Prof. Dr. Günay Kut Hanımefendi'ye; döneme ait bazı biyografik ve bibliyografik bilgilerin tamamlanmasında önemli ipuçları veren değerli araştırmacı ve yazarlar Sayın Turgut Kut ile Prof. Dr. Semavi Eyice'ye; Ermenice kaynaklardaki bilgilerin dilimize kazandırılmasında özveriyle ve samimiyetle yardımlarını esirgemeyen merhum yazar ve tarihçi Kevork Pamukciyan'a; okul raporlarından birinin yayınlandığı 19. yüzyıla ait seyahatnameyi incelemem için nezaketle kütüphanesinden veren David Kohen Beyefendi'ye; çalışma konuma ilgi göstererek tavsiyeleri ile ışık tutan Prof. Dr. Jean-Louis Bacqué-Grammont'a ve Aksel Tibet'e; döneme ilişkin aydınlatıcı bilgi, belge ve görsel malzeme desteğiyle kıymetli bilim tarihçisi Hocam Prof. Dr. Emre Dölen'e; tıp ve eczacılık terminolojisinde derin bilgisi ve yardımlarıyla

rapor metinlerini gözden geçiren, değerli çalışma arkadaşım Uzm. Dr. Bülent Özaltay'a; ne zaman bir kaynak rica etsem, yiğitçe bir cömertlikle ve süratle paylaşan genç tıp tarihçisi Dr. Burhan Akgün'e, anatomi terimlerinin kontrolünde yardımları için Öğr. Gör. Sevgili Elif Nedret Keskinöz'e; Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi değerli uzmanları, Buket Özdemir, Esra Müyesseroğlu, Yunus Şahin'e; İstanbul kitaplıklarının yardımsever ve yetkin kütüphanecilerine; nefis İngilizce redaksiyonu için hukukçu R. Patrick Owen'a şükranlarımı sunarım.

Kitabı baştan sona inceleyerek okuyan, ömür boyu dostum Sevgili Hülya Öngür Bostan'a ise, eleştirel katkıları için ne kadar teşekkür etsem azdır. Kitabın bir başka şansı, değerli çalışma arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Ceren Gülser İlikan Rasimoğlu'nun sosyoloji, tarih ve etik bilgisi ile son dokunuşları yapması oldu; kendisine müteşekkirim.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları Genel Yayın Yönetmeni, *Tarih ve Toplum* yıllarından beri genç tarihçilerin Fahri Ağabey'i, Sayın Fahri Aral'a bu özenli baskının ortaya çıkmasında önderliği, bilgisi, tecrübesi, özeni nedeniyle teşekkürü borç biliyorum. Defalarca güncellenen dosyayı her seferinde sabırla kaydeden Cem Tüzün'e, baskı öncesi kitaptaki çetrefil düzeltileri maharetle, itina ile yapan Bahadır Abbas'a emekleri için teşekkürler. Aynı zamanda, kitabın basımına kıymetli desteği için Sayın Ural Aküzüm'e çok teşekkür ederim.

Ülkemizde Tıbbiye'nin, onu var eden meslek insanlarının, tıp ve bilim eğitiminde modernleşmenin tarihinin; geniş bağlamıyla tıp tarihi araştırmalarının derinleşerek artmasını gönülden diliyorum. Bu uzun soluklu uğraşta belki küçük bir nokta olabilecek mütevazı çalışmamı; 19. yüzyıl başında, Mekteb-i Tıbbiye'yi, toplumsal çağdaşlaşmaya örnek bir kurum olarak; özveriyle, adanmışlıkla, emekle var etmiş; Galatasaray Tıbbiyesi'nin yenilikçi hocaları, hekimleri, eczacıları, ebeleri, hastabakıcıları, öğrencileri, yöneticileri ve çalışanlarına adıyorum.

Yeşim Işıl Ülman
Göztepe, 2017

Kaynakça

ARŞİV BELGELERİ

BOA, Cevdet Sıhhiye, No. 3/123, 29 Z 1255(04.03.1840).

BOA, Cevdet Sıhhiye, No. 11/534, 29 S 1253 (04.06.1837).

BOA, Cevdet Sıhhiye, No. 12/598, 26 Za 1254 (10.02.1839).

BOA, İrade Dahiliye, No. 21/987, 18 B 1256 (15.09.1840).

BOA, İrade Dahiliye, No. 85/4275, 07 Ra 1260 (27.03.1844).

BOA, İrade Dahiliye, No. 94/4696, 16 Za 1260 (27.11.1844).

BOA, İrade, Dahiliye, No. 136/6984, 27 S 1263, 13.02.1847).

BOA, İrade Dahiliye, No. 154/7997, 12 N 1263 (09.09.1847).

BOA, İrade Dahiliye, No.156/8113, 25 L 1263 (06.10.1847).

BOA, İrade Dahiliye, No.157/8172, 14 Za 1263 (24.10.1847).

BOA, İrade Hariciye, No. 21/1012., 29 Ca 1259 (28.06.1843).

BOA, İrade Hariciye, No. 23/1066, 24 Ş 1259 (19.09.1843).

BOA, İrade Hariciye, No. 40/1865, 29 R 1263 (15.04.1847).

BOA, İrade, Hariciye, No. 41/1938, 27 Ş 1263 (10.08.1847).

BOA, İrade, Hususi, No.77, 26 S. 1317 (06.07.1899).

BOA, İrade, Meclis-i Vâlâ, No. 45/843, 04 L 1258 (08 11 1842).

BOA A.Amd. No.57/1, 1 Muharrem 1271 (24 Eylül 1854).

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'nin, 1841-1842 Eğitim-Öğretim Yılı Raporu Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, TSMA E 879/1 (Eski no.), 385/12 (Yeni no.): Galata Sarayı'nda bulunan Tıbbiye Mektebi'nin bir senelik mesaisi hakkında Fransızca olarak kaleme alınan takririn tercümesi.

BASILI KAYNAKLAR

Adıvar, A. A., *Osmanlı Türklerinde İlim*, A. Kazancıgil, Ş. Tekeli (der.), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982.

Ahmed Refik, "Sultan Abdülmecid Han'ın Sarayında (Doktor Şipitser'in Hatıratı)", *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*, C. 5, No. 34 (1 Teşrinievvel 1331/1915).

Akgün Burhan, "Üsküdarlı Bir Hekim: Ord. Prof. Dr. Kemal Cenap Berksoy (1876-1949)", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V* (İstanbul, 1-5 Kasım 2007), Bildiriler, 2, 2008, s. 439-456.

Akıncı, Sırrı, "Osmanlı İmparatorluğu Tıbbinda Diseksiyon ve Otopsi", *İst. Tıp Fak. Mec.*, C. 25, S. 1, İstanbul, 1962.

Altıntaş Ayten, "Tıbhane-i Amire'ye adım adım", *Tarih ve Toplum*, 171, 1988, s. 4-9.

—, "Tıphâne-i Amire ve 14 Mart Tıp Bayramı", *Tarih ve Toplum*, Eylül 1993, 20(117), s. 45-56.

—, "Osmanlılarda Tıp Eğitimi (Tıphane Dönemi)", *Osmanlı Devleti'nde Sağlık Hizmetleri Sempozyumu Kitabı*, Sağlık Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s. 89-115.

—, "Tıbhane'de Eğitim", *Türk Tıp Eğitiminin Önemli Adımları*, H. Hatemi, A. Altıntaş (der.), İstanbul Global Publishing, İstanbul, 2006, s. 61-66.

Arıkan, Zeki, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde İzmir Basını", *Tanzimat'tan Cum-*

huriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C. 1, İstanbul, 1986.
Artvinli Fatih, *Delilik, Siyaset ve Toplum: Toptaşı Bimarhanesi (1873-1927)*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013, 308 sayfa.
Babinger, Franz: *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev.C. Üçok, Ankara 1982.
Baytop, Asuman, *Türkiye'de Botanik Tarihi Araştırmaları*, F. Günergun (der.), İstanbul, 2003.
Baytop, Turhan, *Türk Eczacılık Tarihi*, İstanbul, 1985.
—, "Sultan Mahmud Döneminde İstanbul'da Eczacılık", *I. Türk Tıp Tarihi Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, İstanbul, 1988.
—, "XIX, Yüzyılda İstanbul'da Eczacılık", *Tarih Boyunca İstanbul Semineri*, 29 Mayıs-1 Haziran 1988'den ayrı baskı.
—, "Türkiye'de Eczacılık Öğretiminin 150 Yılı", *Türkiye'de Eczacılık Öğretiminin 150. Yıldönümü*, İstanbul, 1989.
—, "Osmanlı Eczacılığı Üzerinde Fransız Biliminin Etkileri", *I. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı*, İstanbul, 1990.
—, "Türkiye'de İlk Herbaryum", *Türk Eczacılık Tarihine Katkılar-I*, İstanbul, 1992.
—, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Toplu Eczacılık Öğretimine Geçilmesi ve Sonuçları", *Türk Eczacılık Tarihi Katkılar-I*, İstanbul, 1992.
—, "Türkiye'de Eczacılık Öğretiminin 150. Yılı", *Türk Eczacılık Tarihi Araştırmaları*, Abdi İbrahim İlaç Sanayi ve Ticaret A.Ş., İstanbul, 2000.
Belge, Murat, *Osmanlı'da Kurumlar ve Kültür*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. baskı, İstanbul, Haziran 2005.
—, *Militarist Modernleşme: Almanya, Japonya ve Türkiye*, 1. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.
—, *Step ve Bozkır, Rusça ve Türkçe Edebiyatta Doğu-Batı Sorunu ve Kültür*, İletişim Yayınları, 1. baskı, İstanbul, 2016.
Berkes, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Doğu-Batı Yay., İstanbul, 1978.
—, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, yay. haz. Ahmet Kuyaş, YKY Yayınları, 18. baskı, İstanbul, Ekim 2012, 598 sayfa.
Bernard, Carl Ambros, *Les Bains de Brousse*, en Bythynie (Turquie d'Asie), Contantinople, 1842.
—, *Éléments de Botanique*, à l'usage des éléves à l'École de Médecine Impériale de Galata Sérai, Imprimérie de Castro, Contantinople, 1842.
—, *Prècis de l'oscultation et de la Percussion*, à l'usage de ses leçons, Imprimérie de l'Indicateur Byzantin, Contantinople, 1843.
—, *Pharmacopoea Castrensis Otomana (Pharmacopée Militaire Ottomane)*, Imprimérie de Henri Cayol à Pera, Constantinople, 1844.
"Biographie de S. E. Feu Mavroyeni Pacha", *Gazette Médicale d'Orient*, 53(1), 1908, s. 6-15.
Biographisches Lexikon der hervorragenden Aerzte, Herausgegeben von August Hirsch, 5. Band, Wien-Leipzig, 1887.
Bozkurt, S., Yıldırım, N., Ülman, Y. I., Özaltay, B., "1865 Kolera Salgınında Mabeyn-i Hümayun Eczacısı Vincent Pêche ile Robert College'den Cyrus Hamlin'in Kullandıkları Antikolerik Terkipler", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları (Studies in Ottoman Sciences)*, Sayı 3, Cilt 1, İstanbul, 2002.

Buchvald, J. Z. ve Gavroglu, Kostas (der.), "The Sciences in the European periphery during the enlightenment", *Archimedes, New Studies in the history and philosophy of science and technology*, Cilt 2, Kluwer, 1999.

Cadalvene, E. de-Etien Barrault, *Deux Années de l'Histoire d'Orient, 1839-1840,* Paris, 1840.

Cemaleddin Karsizâde, *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri*, İstanbul, 1314.

Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye, *Lugat-ı Tıbb*, İstanbul, R1316/ H. 1318.

Civaner Murat, Ülman Yeşim Işıl, "Herşey Çocuk İçindir", *Türk Pediatri Arşivi,* 44(4), 2009, s. 112-114.

"Constantine Carathéodori", *Gazette Médicale d'Orient,* C. 22, No. 7, 1879.

Çimen Musa, *Hezar Esrar de Mustafa Behçet Efendi* (Transcription, traduction et analyses), Mémoire de master de recherche, sous la direction de Johann Strauss, EMOS Deuxième année, Departement d'Etudes Turques de Strasbourg, 2006.

Dechambre, A., M. Duval, L. Lereboullet, *Dictionnaire des Sciences Médicales*, Paris, 1885.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, İstanbul, 1962.

Dinç, Gulten, Ulman, Y. I., "The Introduction of Variolation à la Turca to the West and by Lady Mary Montagu and Turkey's contribution to this", *Vaccine*, 25, 2007, s. 4261-4265.

Dölen Emre, *Osmanlı Döneminde Darülfünun, 1863-1922*, 5 Cilt, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. baskı, İstanbul, Aralık 2009.

"Ecole de Médecine", *Gazette Médicale de Constantinople*, Sene: 1, Ekim 1849.

Eren, Saffet, "Hekimbaşı Salih Efendi Hakkında 1231-1312 (1816-1895)", *Türk Tıp Tarihi Arkivi,* Eylül-Kanunuevel, Cilt 6, Sayı 21-22, İstanbul, 1943.

Ergin, Osman Nuri, *İstanbul Şehreminleri*, İstanbul, 1927.

—, *Türkiye Maarif Tarihi,* C. 1-2, İstanbul, 1977.

Erimoğlu, Cevdet, *Anatomi Terimleri Kılavuzu,* İstanbul, 1978.

Eyice, Semavi, "Bursa Kaplıcalarını ilmi bakımdan ilk olarak inceleyenlerden Dr. Bernard ve Eseri", *İst. Tıp Fak. Mec.*, 33, 1970, s. 3.

—, "Dr. K. A. Bernard ve Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'ye Dair Birkaç Not", *Türk Tıbbının Batılılaşması*, yay. A. Terzioğlu ve E. Lucius, İstanbul, 1993.

—, "Tıbbiye'nin İlk Müdürü Dr. Bernard'ın Mezarı", *İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, 1952.

Fahmy, Khaled, *Paşa'nın Adamları, Kavalalı Mehmed Ali Paşa, Ordu ve Modern Mısır*, çev. Deniz Zarakolu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Şubat 2010.

Finkel, Caroline, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü (1300-1923)*, Timaş Yay., 1. Baskı, 2007.

"Fünûn", *Takvim-i Vekâyi*, No. 11, 11 Şevval 1247/14 Mart 1832.

Galante, Avram, *Médecins Juifs au Service de la Turquie*, İstanbul, 1936.

Gasser, Rudolf, J., "Profesör Dr. Joseph Hyrtl Und Seine Beziehungen Zur Kaiserlichen Medizinschule In Istanbul", *Türk Tıp Tarihi Yıllığı* (*Acta Turcica Historiae Medicinae*) I, yay. A.Terzioğlu, İstanbul, 1994, s. 38.

GMC, "Ecole de Médecine", Première Année, Octobre 1849.

GMC, Première Année, Novembre 1849.

GMC, No. 2, Deuxième Année, Juin 1850.

GMC, Première Année, Janvier 1850.
GMC, Deuxième Année, No. 1, Mai 1850.
GMC, Deuxième Année, No. 2, Juin 1850.
GMC, "Rapport sur les Travaux de l'École de Médecine de Constantinople pendant la 12ème année scolaire 1265-1266 (1850)", Deuxième Année, No. 2, Juin 1850.
GMC, "Mouvement de la Clinique Interne de l'École Impériale de Mĕdecine".
GMC, Deuxième Année, No. 2, Juin 1850.
GMC, Troisième Année, No. 3, Juillet 1851.
GMC, Troisième Année, No. 3, Juillet 1851.
Gencer, Ali İhsan, "İstanbul Tersanesi'nde Açılan İlk Tıp Mektebi", *İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası*, İstanbul, 1978.
Georgiadou, Maria, *Contantin Carathéodory, Mathematics and Politics in Turbulent Times*, 1. baskı, Springer, Germany, 2004.
Gövsa, İbrahim Alaeddin, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, İstanbul, 1945.
Groc, Gérard, İbrahim Çağlar, *La Presse Française*, İstanbul, 1985.
Günergun Feza, "Devri Mehmed Emin pacha (1817-1879) serviteur de la science et de l'État ottoman", *Médecins et Ingénieurs ottomans à l'âge des nationalismes*, Méropi Anastassiadou-Dumont (der.), IFEA Maisonneuve & Larose, Paris, 2003, s. 171-180.
Günergun Feza, Nuran Yıldırım, "Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane'nin Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'ye Getirdiği Eleştiriler", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 2001.
Hanioğlu, Sükrü, *Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi*, İstanbul, 1981.
—, *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük*, İstanbul, 1986.
Hatemi Hüsrev, "Mavroyani Paşa'nın Hayatı", *Tarih ve Toplum*, 8, 1984, s. 75.
Hatemi, Hüsrev, Aykut Kazancıgil, "Bilim Tarihimizden Kimyager Derviş Paşa", *Tarih ve Toplum*, 8(48), 1987, s. 54-56.
—, "Hekim İsmail Paşa", *Tarih ve Toplum*, 10(58), 1988, s. 18.
Hayrullah Efendi, *Makâlât-ı Tıbbiye*, Takvim-i Vekayi Matbaası, İstanbul, 1259/1843.
—, *Terbiye ve Tedavi-i Etfal (Sıhhatnüma-yı Etfal)*, İstanbul, 1844.
Hekimbaşı İsmail Efendi (Paşa), *Menafiü'l-Etfal (Çiçek Aşısı Risalesi)*, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne Litografya Destgâhı, İstanbul, 1262/1846.
—, *Kolera Risalesi*, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne Litografya Destgâhı, İstanbul, 1263/1847.
Hirsch, August, *Biographisches Lexicon der Hervorragenden Arzte*, Viyana ve Leipzig, 1887.
Hüseyin Sabri, "Mübtel-i hiss-i mevzi (Lokal anestezi)", *Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye*, 20, İstanbul, 1891, s. 93-94.
Işıl, Yeşim Ülman, *Bir Aydınlanma Hareketi Olarak Mecmua-yı Fünun*, İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyasal Bilimler Fakültesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Şükrü Hanioğlu, Doç. Dr. Cemil Oktay, İstanbul, 1986, 215 sayfa.
—, "Mecmua-i Fünûn'da Bilimsel Zihniyet", *Tarih ve Toplum*, 46(10), 1987, s. 45-48.
İhsanoğlu, Ekmeleddin, *Açıklamalı Türk Kimya Eserleri Bibliyografyası*, İstanbul, 1985.
—, "Modernleşme Süreci İçinde Osmanlı Devleti'nde İlmi ve Mesleki Cemiyetleşme Hareketlerine Genel Bir Bakış", *Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri*, İstanbul, 1987.

—, "19. Asrın Başlarında -Tanzimat Öncesi- Kültür ve Eğitim Hayatı ve Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi Olarak Bilinen Ulemâ Grubunun Buradaki Yeri", *Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri*, İstanbul, 1987.

İhsanoğlu, Ekmeleddin, Mustafa Kaçar, "II. Mahmud'un Mekteb-i Tıbbiye Ziyaretinde İrad Ettiği Nutkun Hangisi Doğrudur?", *Tarih ve Toplum*, Sayı 83, Kasım 1990, s. 44-48.

İhsanoğlu Ekmeleddin, Feza Günergun, "Tıp Eğitiminin Türkçeleşmesi meselesinde bazı tespitler", *Acta Turcica Historiae Medicina-Türk Tıp Tarihi Yıllığı*, (I. Uluslararası Tıp Tarihi ve Deontoloji Kongresi Bildirileri), A. Terzioğlu (der.), İstanbul, 1994.

İnalcık, Halil, "Tanzimat Nedir", *Tanzimat, Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, H. İnalcık, M. Seyitdanlıoğlu (der.), Phoenix Yay., Ankara, 2006.

İnalcık, Halil. *Osmanlı ve Modern Türkiye, Araştırmalar*, Timaş Yay., 1. baskı, Eylül 2013.

İsfendiyaroğlu, Fethi, *Galatasaray Tarihi*, Cilt 1-2, İstanbul, 1952.

İstanbul Ansiklopedisi, C. II, İstanbul, 1994.

JCEO, No. 13, 11 Octobre 1846.

JCEO, No. 72, 6 Février 1848.

JCEO, No. 101, 6 Juillet 1848.

JCEO, No. 106, 29 Juillet 1848.

JCEO, No. 114, 9 Septembre 1848.

JCEO, No. 115, 14 Septembre 1848.

JCEO, No. 118, 29 Septembre 1848.

JCEO, No. 119, 4 Octobre 1848.

JCEO, No. 12, 6 Octobre 1846.

JCEO, No. 121, 14 Octobre 1848.

JCEO, No. 122, 19 Octobre 1848.

JCEO, No. 128, 19 Novembre 1848.

JCEO, No. 129, 24 Novembre 1848.

JCEO, No. 132, 9 Décembre 1848.

JCEO, No. 14, 16 Octobre 1846.

JCEO, No. 140, 19 Janvier 1949.

JCEO, No. 141, 24 Janvier 1849.

JCEO, No. 15, 28 Octobre 1846.

JCEO, No. 16, 26 Octobre 1846.

JCEO, No. 167, 9 Juin 1849.

JCEO, No. 176, 24 Juillet 1849.

JCEO, No. 177, 29 Juillet 1849.

JCEO, No. 18, 6 Novembre 1846.

JCEO, No. 196, 4 Novembre 1849.

JCEO, No. 199, 19 Novembre 1849.

JCEO, No. 2, 16 Août 1846.

JCEO, No. 20, 16 Novembre 1846.

JCEO, No. 3, 21 Août 1846.

JCEO, No. 5, Septembre 1846.

JCEO, No. 65, 1 Janvier 1848.

JCEO, No. 66, 6 Janvier 1848.
JCEO, No. 68, 16 Janvier 1848.
JCEO, No. 69, 21 Janvier 1848.
JCEO, No. 70 26 Janvier 1848.
JCEO, No. 71, 1 Février 1848.
JCEO, No. 76, 26 Février 1848.
JCEO, No. 77, 6 Mars 1848.
JCEO, No. 80, 21 Mars 1848.
JCIO, No. 61, 11 Novembre 1843.
JCIO, No. 120, 6 Septembre 1844.
JCIO, No. 122, 16 Septembre 1844 suppl.
JCIO, No. 132, 6 Novembre 1844.
JCIO, No. 133, 11 Novembre 1844).
JCIO, No. 190, 1 Septembre1845.
JCIO, No. 198, 11 Octobre 1845.
JCIO, No. 199, 16 Octobre 1845.
JCIO, No. 204, 11 Novembre 1845.
JCIO, No. 205, 16 Novembre 1845.
JCIO, No. 221, 6 Février 1846.
JCIO, No. 237, 1 Mai 1846.
JCIO, No. 240, 16 Mai 1846.
JCIO, No. 241, 21 Mai 1846.
JCIO, No. 248, 26 Juin 1846.
JCIO, No. 40, 26 Juillet 1843.
JCIO, No. 51, 21 Septembre 1843.
JCIO, No. 52, 26 Septembre 1843.
JCIO, No. 56, 16 Octobre 1843.
JCIO, No. 70, 26 Décembre 1843.
JCIO, No. 95, 1 Mai 1844.
JCEO, No. 176, 24 Juliet 1849.
JCEO, No: 245, 14 Juillet 1850;
JCEO, No. 311, 24 Juin 1851.
JCEO, No. 382, 19 Juin 1852.
Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, TTK, Ankara, 1983.
Kazancıgil, Aykut, *Tıp Sözlüğü* Ankara, 1978.
Kazancıgil, Aykut, Bedizel Zülfikar, *19. yy.da Osmanlı İmparatorluğu'nda Anatomi, Şanizade, Hayatı ve Eserleri*, Özel Yay., İstanbul, 1991.
Kazancıgil, A., Hatemi, H., "Ord. Prof. Dr. Kemal Cenap Berksoy, Türkiye'de XX. Yüzyıl Başlarında Fizyoloji Biliminin Gelişmesi", *Tıp Tarihi Araştırmaları*, 2, 1988, s. 20-33.
Kernbauer, Alois, "Lorenz Rigler, İstanbul ve Tıp Coğrafyası", *Türk-Avusturya Tıbbi İlişkileri*, yay. A. Terzioğlu ve E. Lucius, İstanbul, 1987.
—, "Sigismund Spitzer Und Die Medizinische Schule In Istanbul", *Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları*, yay. A. Terzioğlu ve E. Lucius, İstanbul, 1993.
Kılınç, Handan, *Isolating the Subject: Cholera, Control and Sanitary Discourse in the Is-*

tanbul International Sanitary Conference of 1866, Doktora Tezi, Bogazici University, 2005.

Koloğlu, Orhan, "Osmanlı Basınında 1865 Kolera Salgını, İstanbul Sağlık Konferansı ve Mirza Malkom Han", Feza Günergun (der.), *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Emre Dölen Armağanı*, Cilt VI, Sayı 2, İstanbul, 2005.

—, "Türkçe Dışı Basın", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 1, 1985.

Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Boğaç Babür Turna, 3. baskı, Arkadaş Yay., İstanbul, 2009.

Mac Farlane, Charles. esq, *Turkey and its Destiny*: Journeys made in 1847 and 1848 to examine into the state of that country, Cilt II, Lea and Blanchard, Philadelphia, 1850.

Mağmumi, Şerefeddin, *Kamus-ı Tıb*, Kahire, 1910, s. 834-835.

Mardin Şerif, "Power, Civil Society and Culture in the Ottoman Empire", *Comparative Studies in Society and History*, 11(3), Cambridge University Press, 1969;, s. 258-281.

—, "Center-Periphery Relations: A Key to Turkish "Politics, *Daedalus*, Cilt 192, No. 1, Post-Traditional Societies, Published by the MIT Press on behalf of American Academy of Arts and Sciences, Kış 1973, s. 169-190.

—, "Tanzimattan Sonra Aşırı Batılılaşma", *Türk Modernleşmesi*, Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder (der.), İletişim Yayınları, 16. baskı, İstanbul, 2006, s. 25.

—, "Tanzimat Fermanı'nın Manası, Yeni Bir İzah Denemesi", (*Forum*'da 1957 yılı Forum sayılarından aktarıldığı yer: *Tanzimat. Değişim sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, H. İnalcik, M. Seyitdanlıoğlu (der.), Phoenix Yay., Ankara, 2006.

—, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, 16. baskı, İstanbul, 2006.

—, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, çev. M. Türköne, F. Unan, İ. Erdoğan, İletişim Yayınları, 6. baskı, İstanbul, 2006.

—, "Sunuş Türk Aydınlanmasının Peşinde", *Aydınlanma Sempozyumu*, yay. haz. Binnaz Toprak, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2007, s. 14-16.

Maskar, Üveis, "İslâmda ve Osmanlılarda Otopsi Sorunu Üzerine Bir Etüd", *İ. Ü. Tıp Fakültesi Mec.*, 39, 1976, s. 286-301.

Mason, John, *Three Years in Turkey: The Journey of a Medical mission to the Jews*, London John Snow, Pateroster Row, Londra, 1860.

Mat, Afife, "Taşkışla", *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, 1994, s. 221-223.

Mecmua-yı Fünûn, "Mısır Etıbbasından Hasan Mahmud Efendi'nin 'Mısır Mekteb-i Tıbbiyesi' unvanıyla Fransızca olarak yazmış olduğu bir risalenin tercümesidir", sene 4, sayı 40, Receb 1283 (Kasım 1866), s. 271-277.

—, "Mısır Etıbbasından Hasan Mahmud Efendi'nin 'Mısır Mekteb-i Tıbbiyesi' unvanıyla Fransızca olarak yazmış olduğu bir risalenin tercümesidir", sayı 41, Şaban 1283 (Aralık 1866), s. 293-299.

Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, C. 3, İstanbul, 1342/1924.

Melling, A. I., *Voyage pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore*, d'après les Dessins de M. Melling, Architecte de l'Empereur Selim III et Dessinateur de la Sultane Hadidgé, Sa Sœur, publié par MM. Treuttel et Wurtz à Paris chez les éditeurs, Rue de Bourbon, No. 17, FSG à Strasbourg, Rue des Serruriers; à Londres, 50 Soho-Square de l'Imprimerie de P. Didot, l'Ainé, Imprimeur de Roi, MDCCCXIX, (1819).

Mezburyan, Artin, *Médecins Armeniens et d'Origine Armenienne (1888-1940)*, Birinci

Cilt (1688-1864), İstanbul, 1950.
Moulin, Anne Marie, Ulman, Y. I., *Perilous Modernity, History of Medicine in the Ottoman Empire and the Middle East from the 19th Century Onwards, (Changéante Modernité)*, Anne Marie Moulin ve Yeşim Işıl Ulman (der.), The Isis Press, ISBN: 978-975-428-, İstanbul, 2010.
Murphey Rhoads, "Ottoman Medicine and Transculturalism from the Sixteenth through the Eighteenth Century", *Bulletin of the History of Medicine*, 66(3), 1992, s. 376-403.
Mustafa Behçet Efendi, *Risale-i Telkih-i Bakari*, manuscript: London British Museum Library Or. 328; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 568; Süleymaniye Kütüphanesi Arkeoloji Koleksiyonu, Y. 732, İstanbul, 1801.
Münif Efendi, Darü'l-Fünun'da Ders-i Amm Vuku-u Küşadı, *Mecmua-yı Fünûn*, sayı 7, Receb 1279, s. 301-304.
Neumann, Christoph K., "Marjinal Modernitenin Çatışma Mekânı Olarak Altıncı Daire-i Belediye", *6. Daire, İlk Belediye, 1857-1913: Beyoğlu'nda İdare, Toplum ve Kentlilik; Sergi Kataloğu*, Beyoğlu Belediye Başkanlığı, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2004, s. 4-28. Shortened version in *İstanbul* 49, 2004, s. 42-46.
Nevsâl-i Servet-i Fünûn, İstanbul, 1312.
Nicolas, Michelle, Afife Mat, "İki Osmanlı Eczacısı, Baba Oğul Dellasuddalar", *İstanbul'da İtalyan İzi*, Burçak Evren (der.), Ferroli Yay., İstanbul, 2007, s. 220-223.
Noyan, Fazıl, *Kısa İnsan Anatomisi*, İstanbul, 1967.
Ortaylı, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul, 1983.
—, "Tanzimat ve Tanzimat Toplumu", *Tanzimat, Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, H. İnalcık, M. Seyitdanlıoğlu (der.), Phoenix Yay., Ankara, 2006.
Ortuğ, Gürsel, F. Yücel ve H. Ay, "The role of Austrian physicians and Prof. Joseph Hyrtl (1810-1894) on modernization of Ottoman-Turkish medicine", *Annales of Anatomy*, 185(6), Aralık 2003, s. 593-596.
Osman Nuri, *Abdülhamid-i Sani ve Devr-i Saltanatı, Hayat-ı Hususiye ve Siyasiyesi*, İstanbul, 1327, s. 512-517.
Öner, Cemalettin, "Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de Okutulan İstanbul'da basılmış Fransızca Ders Kitaplarından Dr. C. A. Bernard'ın Yazdığı Percussion et d'Auscultation Kitabı", *Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları*, yay. A. Terzioğlu ve E. Lucius, İstanbul, 1993.
Özaltay, B., "Hekimbaşı İsmail Paşa'nın Kolera Risalesi (1847)", *Hastane*, Yıl 10, Sayı 52, İstanbul, 2008.
Özaydın, Zuhal, "Hayrullah Efendi Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de Türkçe Öğretime Karşı Mıydı?", *Tarih ve Toplum*, İstanbul, Aralık 1993.
—, *Tanzimat Devri Hekimlerinden Hayrullah Efendi'nin Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, 1990 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
—, "Tanzimat Devri hekimi Hayrullah Efendi'nin Hayatı ve Eserleri", *Tıp Tarihi Araştırmaları*, N. Sarı, H. Hatemi (der.), No. 5, İstanbul, 1993.
—, "Tanzimat Devri hekimi Hayrullah Efendi'nin Hayatı ve Eserleri (II)", *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, N. Sarı (der.), No. 1, İstanbul, 1995.
Özdem, Ragıb, 'Tanzimattan Beri Yazı Dilimiz", *100. Yılında Tanzimat*, İstanbul, 1940.
Özer, Nurten (Uşman), "Dr. Bernard'ın Bursa Kaplıcaları hakkındaki Kitabı ve Türkiye'de Modern Balneoterapi'nin Gelişimi", *Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ve Bizde Mo-*

dern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları, yay. A. Terzioğlu ve E. Lucius, İstanbul, 1993.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III Cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983.

Pagel, J., *Biographisches Lexicon*, Berlin-Viyana, 1901.

Porter, Roy, *Greatest Benefit to Mankind*, a Medical History of Humanity, Harpers Collins Publishers, New York, 1999, 831 sayfa.

"Rapport Sur les Travaux de l'Ecole Impériale de Médecine de Constantinople", *Gazette Médicale de Constantinople*, Deuxième Année, Juin 1850.

Règlement organique pour les provenances de mer, tant à Constantinople, que dans les autres chelles et ports de L'Empire Ottoman Administration Sanitaire de L'Empire Ottoman: Recueil des Règlements depuis 1840 jusqu'en 1902, [İstanbul, 1905].

Rıza Tahsin, *Mir'ât-ı Mekteb-i Tıbbiye*, Birinci Kitap, İstanbul, 1318/1912.

Rıza Tahsin (Binbaşı, Elhac), *Tıp Fakültesi Tarihçesi* (*Mirat-ı Mekteb-i Tıbbiye*), Cilt I-II, Eklerle yayınlayan A. Kazancıgil, Özel Yayınlar, İstanbul, 1991, s. 10-11.

Sakaoğlu, Necdet, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarih Sözlüğü*, İstanbul, 1985.

Sander, Oral, *Siyasi Tarih*, İmge Yayınevi, 23. baskı, İstanbul, Eylül 2012.

Sarı, Nil, "Osmanlılarda Tıphane'nin Kuruluşuna Kadar Tıp Eğitimi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 22, İstanbul, Şubat 1983.

—, "Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye ve Tıp Dilinin Türkçeleşmesi Akımı", *Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri*, İstanbul, 1987, s. 121-142.

Sarı, N., Z. Özaydın, Y. Okutan, "1841-1842 yılına ait Galata Sarayı Tıbbiyesi Faaliyet Raporu'nun düşündürdükleri", *IV. Türk Tıp Tarihi Kongresi*, 18-20 Eylül 1996, Bildiri Özetleri Kitabı, İstanbul, 1996.

Sayar, Ahmed Güner, *Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması*, İstanbul, 1986.

Scrive, G., *Relation médico-chirurgicale de la Campagne d'Orient: du 31 Mars 1854, occupation de Gallipoli, au Juillet 1856 évacuation de la Crimé*, de V. Paris Mason, Paris, 1857.

Servicen, Editorial, *Gazette Médicale de Constantinople*, 9, Constantinople, 1866, s. 143-146.

Shaw, Stanford, J., Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, II, 2. baskı, e Yay, İstanbul, 2006.

Skopec, Manfred, "Zu Leben und Werk von Karl Amros Bernard dem 'Schöpfer und der Seele der medicinischen Schule zu Galata Sérai", *Türk-Avusturya Tıbbi İlişkileri*, yay. A. Terzioğlu ve E. Lucius, İstanbul, 1987.

Stingl, Josef, Bruce, O'Donnell, Vladimir Musil, "The History of Czech Clinical Anatomy", *Rev Arg de Anat Clin*, 3(1), 2011, s. 10-14.

Sturdza, Mihail Dimitri, *Grandes Familles de Gréce d'Albanie et de Constantinople*, Paris, 1983.

Şanizâde, Mehmed Ataullah, *Hamse-i Şanizâde*. H. 1235 (1820), Darü't-tıbaatü'l-amîre / Tabhane-i Şahane, El-kitabü'l-evvel fi't-teşrihât. / Mir'atü'l-ebdân fi teşrîh-i âzâü'l-insan. (7)+2+131+80 s. +56 pl., res.

—, *Hámse-i Şanizâde*. H. 1235 (1820), Darü't-tıbaatü'l-amîre / Tabhane-i Şahane, 2. kt.: El-kitabü's-sânî fi't-tabiat. / Usûlü't-tabî'a.39.

—, *Hamse-i Sanizade: Mi'yârü'l-etıbba*, Daru't-tıbaatü'l-amîre, İstanbul, 1820.

Şehsuvaroğlu, Bedii, N., Cahit Özen, *Dünyada ve Yurdumuzda Adli Tıbbin Tarihçesi ve Gelişmesi*, İstanbul, 1974.

—, "Muallim-i Evvel Dr. C. A. Bernard", *Türk İstanbul'da Tıp Öğretiminin 500. Yıldönümü*, İstanbul, 1971.

—, "Osmanlı Cerrahhanesi", *Türk Cerrahi Mec.*, 1962; XIV(2-4)'den ayrı baskı, İstanbul, 1963.

—, *Türk Tıp Tarihi*, yay. A. D. Erdemir ve G. C. Güreşsever, Bursa, 1984.

—, "Hekim Şanizade Ataullah Efendi, Biyografisi ve Eserleri", *İ. Ü. Tip Fakultesi Mecmuası*, 1951.

Şemseddin Sami, *Kâmusü'l-A'lâm*, C. 3, İstanbul, 1308.

Şenel, Alaattin, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Bilim ve Sanat Yayınları, kısaltılmış ve gözden geçirilmiş basım, Ankara, 2008.

Şerefeddin Mağmumi, *Kâmus-ı Tıb*, Kahire, 1910.

Takvim-i Vekâyi, No. 392 (21 ZA 1264).

—, No. 399 (28 S. 1265).

Tanpınar, Ahmed Hamdi, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kiyabevi, İstanbul, 1985.

Terzioğlu, Arslan, "Prof.Dr.med.Lorenz Rigler", *Türk-Alman Tıbbi İlişkileri*, Terzioğlu (der.), İstanbul, 1981.

—, "Hekimbaşı Abdülhak Molla", *Bifaskop*, Yıl 5, Sayı 14, Eylül 1984.

—, "Başlangıcından Bugüne Kadar Türk-Avusturya Tıbbi İlişkilerine Bir Bakış", *Türk-Avusturya Tıbbi İlişkileri*, yay. A. Terzioğlu, İstanbul, 1987.

—, "II. Mahmud'un Son Hastalığı ile İlgili Raporlar ve Galatasaray Tıbbiyesi'nin 17 Şubat 1839 da Açılışı", *Tarih ve Toplum*, Sayı 83, Kasım 1990.

—, "Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'ye Dair Şimdiye Kadar Bilinmeyen Almanca Kaynaklar", *Tarih ve Toplum*, Sayı 100, Nisan 1992.

—, "Dr. Karl Ambros Bernard ve Onun Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Hakkındaki Fransızca Raporu", *Tarih ve Toplum*, Cilt 18, Sayı 103, Temmuz 1992.

—, "Dr. Neuner'in Osmanlı İmparatorluğu'nda Eczacılığı Reform Çabalarına ve Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin 17 Şubat 1839'da Açıldığına Dair Avusturya Arşiv Belgeleri", *Erdem*, Cilt 7, Sayı 19, Ocak 1991, s. 247-261; aynı yazı, *İ. Ü. İst. Tıp Fak. Mec.*, Cilt 56, Sayı 2, 1993.

—, "Galatasaray'da Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin Tesisi ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesinde Önemi", *Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları*, yay. A. Terzioğlu ve E. Lucius, İstanbul, 1993.

—, "Hekimbaşı Salih Efendi ve Onun Prof. Dr. Joseph Hyrtl'e Yazdığı Fransızca Bir Mektup", *Tarih ve Toplum*, Cilt 20, Sayı 118, Ekim 1993.

Timur, Taner, "Mavroyani Paşa Anlatıyor: Osmanlı Gizli Polis Örgütü Nasıl kuruldu?", *Tarih ve Toplum*, 6, 1984, s. 30-35.

Torkomian, V., "Notice Biographique sur le Docteur Servicen Effendi", *Gazette Médicale d'Orient*, Cilt 42, No. 21, 1897.

Tritthart, Helmut: "Lorenz Rigler und Seine Verdienste für die Entiwicklung der Medizinschule Galatasaray", *Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları*, yay. A. Terzioğlu ve E. Lucius, İstanbul, 1993.

Tuğlacı, Pars, *Tıp Lugatı*, İstanbul, 1964.

Türk-Alman Tıbbi İlişkileri, yay. A. Terzioğlu, İstanbul, 1981.

Ulman, Y. I., Gerry Livadas, Nuran Yıldırım, "The Pioneering Steps of Radiology in Turkey (1987-1923)", *European Journal of Radiology*, 55(3), 2005, s. 306-310.

Unat, Ekrem Kadri, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Fransızca Tıp Öğretimi ve Türkiye Cumhuriyeti'nde İngilizce Yüksek Öğretim", *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Bülteni*, Cilt 5, Sayı 4, 1972.

—, "Türkiye Cerrahisinde Dr. K. A. Bernard ve Muallim Dr. Konstantin Karateodori", *Haseki Tıp Bülteni*, Cilt 24, Sayı 3, 1986.

Unat, Ekrem Kadri, Mustafa Samastı, *Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye (Sivil Tıp Mektebi) 1867-1909*, İ. Ü. Cerr. Tıp Fak. Yay. Rek. no. 3598, Dek. no. 155, İstanbul, 1990.

Uzluk, Feridun Nafiz, "Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi'nin Kitapları...", *Türk Tıp Tarihi Arkivi*, İstanbul, 1935.

—, "İstanbul Tıbbiyesi İçin Avrupadan Getirilen İlk Hekim", *Dirim*, Cilt 12, 1937.

—, "Mustafa Behçet Efendi", *Dirim*, İstanbul, 1935.

—, "Abdülhak Mollanın Tıp Terimleri", *Dirim*, 42(11-12), 1967, s. 278-279.

—, "Bir Sertifika", *Türk Tıp Tarihi Arkivi*, Cilt 6, No. 21-22, 1943.

Ülman Yeşim Işıl, "Mecmua-i Fünun'da Tıp Konulu Yazılar", *Bilim Tarihi*, 22, 1993, s. 17-30.

—, "Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin 1846-1847 Öğretim Yılı Faaliyet Raporu", *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, 4, N. Sarı (der.), İlsan-İltaş Yayını, İstanbul, 1998, s. 117-148.

—, "Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de Mezuniyet Törenleri ve Öğrencilerin Teşekkürü", *V.Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri* Kitabı, Ankara, 1998.

—, *Gazette Médicale de Constantinople'un Tıp Tarihimizdeki Önemi*, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Nuran Yıldırım. İ. Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 12 Kasım 1999.

— "Geçen Yüzyıl Tıp Pratiğinde Tıbbi Etik Yaklaşım Örnekleri", *Tıp Etiği Araştırmaları*, Prof. Dr. Berna Arda (der.), Biyoetik Derneği Yayın No. 5, Ankara, 1999, s. 171-175.

—, "Besim Ömer Akalın (1862-1940): ange gardien des femmes et des enfants", *Médecins et ingénieurs ottomans à l'âge des nationalismes*, ed: Meropi Anastassiadou-Dumont, Maisonneuve et Larose IFEA, Paris, 2003, s. 101-123.

—, "Les premiers pas de l'anesthesie au chloroforme en Turquie dans l'Empire Ottoman", *Annales Françaises d'Anésthesie et de Réanimation*, 24(4), Nantes-France, 2005, s. 377-382.

—, "Tıbbiye'de Bir Avusturyalı: Dr. Lorenz Katthus Karl Rigler (1815-1862)", *Doktor*, Yıl 6, Sayı 32, Nisan-Mayıs 2006.

—, "The Imperial School of Medicine of Galatasaray, as an example of Medical Modernization in Turkey", *Proceedings of the 40th International Congress on the History of Medicine*, 2, Budapeşte, 26-30 Ağustos 2006, s. 453-455.

—, "Türkiye'de 19. ve 20 yüzyıllarda Tıp Tarihinin Anahatları", *Tıp Tarihi ve Tıp Etiği Ders Kitabı*, İ. Ü. Cerrahpasa Tıp Fakültesi 40. Yılda 40 Kitap Serisi, Üniv. Yay. no. 4711, Fakülte yay. no. 00249, 2007, s. 175-186.

—, "Osmanlı Tıbbina Katkılarıyla Dr. Vuccino / Il Contributo Alla Medicana Otomana del Dr. Vuccino", *Istanbul'daki İtalyan İzi /Presenze Italiane A Istanbul*, Burçak Evren (der.), Lea Yay., Ferroli, İstanbul, Şubat 2008.

—, "19. Yüzyılda Tıp (1. Bölüm)", *Hastane*, Yıl 9, Sayı 50, İstanbul, 2008.
— "Portraits of Italians in Health Affairs in the 19th century Istanbul: Dr. Castaldi, Pharmacist A. Calleja, Midwife Messani", *Quaderni di Oriente Moderno*, 6, Istituto per l'Oriente Carlo Alfonso Nallino, Roma, 2008, s. 135-149.
—, "Osmanlı Tıbbina Katkılarıyla Dr. Vuccino / Il Contributo Alla Medicana Otomana del Dr. Vuccino", *Istanbul'daki İtalyan İzi /Presenze Italiane A Istanbul*, Burçak Evren (der.), Lea Yay., Ferroli, İstanbul, Şubat 2008, s. 224-229.
—, "Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin Galatasaray Döneminde Sağlık Hizmetleri", *Osmanlı Sağlık Kurumları Sempozyumu (2 Haziran 2007) Kitabı, Prof. Dr. Ali Haydar Bayat Anısına*, B. Özaltay, N. Yıldırım, M. Çekin (der.), Zeytinburnu Belediyesi, Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği, 2008, s. 193-198.
—, "The introduction of Roentgen Techniques in Turkey in the context of the modernization in medical education", *Perilous Modernity, History of Medicine in the Ottoman Empire and the Middle East from the 19th Century Onwards, (Changéante Modernité)*, Anne Marie Moulin ve Yeşim Işıl Ulman, The Isis Press, İstanbul 2010, 228 pages.
Ünver, A. Süheyl, *Cerrahhane-i Amire*, İstanbul, 1931.
—, *Tabib Hayrullah Efendi ve Makâlât-ı Tıbbiye (1820-1869)*, İstanbul, 1931.
—, "Menâfi'ü'l-Etfâl Eseri", *Türkiye'de Çiçek Aşısı ve Tarihi*, İstanbul, 1948.
—, "1838 de Dr. Bernard'ın Memleketimize Gelişi", *İ. Ü. Tıp Fak. Mec.*, No. 3-4, 1956.
—, "Hekimbaşı Müverrih Hayrullah Efendi'nin Tıbdan Bir Eseri", *Hekim ve İlaç*, Cilt 3, Sayı 2, 1963.
—, *Cerrahhane-i Amire*, İstanbul, 1931.
—, "Dr. Spitzer'e ait iki yeni vesika", *Tıp Tarihimiz Yıllığı*, İstanbul, 1966.
Ünver, A. Süheyl ve Metine Belger, "Tam Bir Asır Evvel İstanbul Tıbbiye Mektebinde Bir Avusturyalı Muallim-i Evvel: Dr. C. A. Bernard", *İ. Ü. Tıp Fak. Mec.*, Cilt 3, 1940.
Yarman, Arsen, *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Tarihi*, Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi Vakfı Yayını, 1. baskı, İstanbul, 2001.
Yıldırım, Nuran, "Türkçe basılı ilk tıp kitapları", *Journal of Turkish Studies, In Memoriam Ali Nihad Tarlan*, Ş. Tekin, G. A. Tekin (der.), 1979.
—, "İstanbul Tıp Fakültesi'nde Hıfzıssıhha Dersleri ve Hocaları (1827-1933)", *Bilim Tarihi*, 22, 1993, s. 4-5.
—, "Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şâhâne'de 1891 Yılında Yapılan Anesteziye Ait Bir Mezuniyet Tezi", *Tarih ve Toplum*, Cilt 19, Sayı 113, Mayıs 1993.
—, "Ataullah Efendi (Şanizade)", *İstanbul Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.
—, "Altıncı Daire-i Belediye Hastanesi", *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul, 1993.
—, "Beyoğlu Belediye Hastanesi", *İstanbul Ansiklopedisi*, 1994.
—, "Hayrullah Efendi", *İstanbul Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.
—, "Konstantin Karateodori", *İstanbul Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.
—, "Mustafa Behçet Efendi", *İstanbul Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.
—, "Salih Efendi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 6, İstanbul, 1994.
—, "Kolera Salgınıyla Doğan Hastane", *Modern Hastane*, Sayı 4, İstanbul, 1999.
—, "Les rôle des médecins turcs dans la transmission du savoir", *Médecins et ingénieurs ottomans à l'âge des nationalismes*, Meropi Anastassiadou-Dumont (der.), Maisonneuve et Larose IFEA, Paris, 2003, s. 127-170.

—, "Evvel Zaman İstanbul'unda Sağlık", *İstanbul*, Sayı 48, Ocak 2004.
—, *Anesteziyolojinin Tarihsel Gelişiminde Anestezi Aletleri*, Abbott Yayınları, İstanbul, 2005, 162 sayfa.
—, "Les rôle des médecins turcs dans la transmission du savoir", *Médecins et ingénieurs ottomans à l'âge des nationalismes*, Meropi Anastassiadou-Dumont (der.), Maisonneuve et Larose IFEA, Paris, 2003, s. 127-170.
Yıldırım, Nuran ve Ulman Yeşim Işıl, "Great Cholera Epidemic of Istanbul in 1865", *Proceedings of the 40th International Congress on the History of Medicine*, 1, Budapeşte, 26-30 Ağustos 2006, s. 269-272.
Yıldırım, Vedat ve Yeşim Işıl Ülman, "A Look at the Ottoman Medical Modernization through the life of Dr. Servicen", *Revue Bulgare d'Histoire*, 2013; 3-4: 130-140.
Yusuf Kâmil Paşa, "Mevad-ı Hikemiye-i Telemak", *Mecmua-yı Fünûn*, Zilhicce 1279, s. 498-505.
Zeren, Zeki, *Türk Anatomi Terimleri*, İstanbul, 1946.
Ziyaoğlu, Rakım, *İstanbul Kadıları-Şehreminleri-Belediye Reisleri*, İstanbul 1971.
Zürcher, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, çev. Yasemin Saner, 29. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

The Imperial School of Medicine of Galatasaray, As an Example of Medical Modernisation in Turkey (1838-1848)*

Yeşim Işıl Ülman

INTRODUCTION

The nineteenth century was a period of reformation for the Ottoman Society as a whole; the determined efforts for modernisation beginning in the first decades had its reflections in the field of education, as well. Modern institutions of higher education started with the establishment of the Military Academy (1773), the Naval Academy (1793), and the School of Medicine, *Tıbhane-i Amire*, (1827) which was combined with the School of Surgery, *Cerrahhane-i Mamure,* later in 1832. Soon after, Tıbhane-i Amire ve Cerrahhane-i Mamure (School of Medicine and Surgery) failed to cover the needs of contemporary medicine and brought about demands for educational reform and for a more functional education system necesitating a larger building. An old palace school in Galata Saray at Pera (Istanbul) was modified and rebuilt to that aim, and the institution began to serve as the Imperial School of Medicine (*Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane*) (1838), named in honour of the Sultan Mahmud II, *Adli*, the Just and Equitable.

In reference to its location, this institution was mentioned as "Ecole Impérial de Médecine de Galata-Sérai" or "Medical College of Galata-Sérai" or "Galatasaray Medical School" by foreign sources. The Imperial School of Medicine operated there as a modern medical institution for ten years.

(*) Bu bölüm şu kaynaktan yararlanarak geliştirilmiştir: Ulman YI, "The Imperial School of Medicine of Galatasaray, as an example of Medical Modernization in Turkey", *Proceedings of the 40th International Congress on the History of Medicine*, 2, Budapeşte, 26-30 Ağustos 2006, s. 453-455.

LOCATION OF THE SCHOOL

Physically, after a majestic front façade, a variety of components made up the campus facilities such as a rich botanical garden and a serene arboretum on both sides of the outer courtyard. Imperial apartments, lecture halls, practical training centres, dining-hall, student dormitory, lodging for academic staff, and a Turkish bath located in the inner court.

The botanical garden, comprising medicinal plants indigenous to Istanbul, was maintained by Dr. Salih Effendi, a graduate of the School. Including a modern library, there were museums of natural history, zoology, mineralogy, and anatomy providing materials for lectures. The library, museums and laboratories were described to be equipped with the latest pieces, instruments and devices for analyses that could be found at any contemporary medical school in the West at that time. The collections were enriched by scientific excursions into the diverse regions of the Empire and also by donations. The intern students also took part in those excursions led by scientists. Mehmed Ali Pasha, the Egyptian Khediv, founder of the Cairo Medical School, donated a large collection to the zoology museum in 1843 on the occasion of its inauguration. Profs Hyrtl and Meyer from Graz, Austria sent a large set of preserved human anatomical parts to the School.

Foreign visitors praised the strategic placement of the school buildings specifically designed for the needs of professors and students, alike. The modern atmosphere of the School was particularly admired for its ability to gather together students from all religious communities of the Ottoman Empire. After mutual consent of the community, Jewish students were also admitted to the school for the first time in 1846.

Organised in a grandiose manner in the Sultan's presence, the annual activities of the school were regularly presented by a report during the ceremonial final examinations, by the end of each academical year. Together with the Sultan, high ranking officials and delegates of foreign missions participated in the graduation ceremony where students were examined from all branches of medicine and surgery. Finally candidates (including pharmacists and midwives) were given their diplomas, and were sworn to professional oaths on their respective sacred books, and investiture of doctoral robes followed thereafter.

EDUCATION

The teaching language of the School was French. As modern high schools were lacking in the Empire, then, additional education was required for entering students and therefore the preparatory classes were initiated at the Imperial School of Medicine (Galatasaray Medical School). Prior to the medical courses, students were required to take preparatory classes on the French language, history, geography, science, Turkish and Arabic languages in order to benefit more from their higher education courses. The graduation and dissertation examinations were also carried out in French. Yet the adoption of French as the teaching language at school was criticized by some circles and it was shown as contributing to the scarcity of graduates. Later in 1846, a minor surgery course was taught in the Turkish language to teach health officials. But the debate between proponents of French and defenders of Turkish, as the education language, continued well after the Galatasaray period of the Imperial Medical School until 1870, when Turkish was officially adopted in place of French.

In the beginning, the education period was for three years at the preparatory level and four years of medical classes. The period was later extended to nine, and then to eleven years. All branches of medicine were included in the curriculum, and the teaching staff had access to the latest medical knowledge.

In 1841, the Imperial School of Medicine at Galata Saray witnessed a ground breaking step on the fourth year after its inauguration when dissection on human cadavers was officially permitted due to the efforts of the Hekimbashi, Chief Physician of the Empire. By the 1841's report we learn that the students first started to dissect a human body acquired from local residents at the Dockyards. This helped the medical students to consolidate clinical information with pathological findings and to benefit from the anatomy training. The forensic medicine department was initiated at school in 1846 led by Dr. Servichen Effendi. Nevertheless the lack of autopsy practice for forensic courses was noticed by the professorial staff. It is reported that some non-muslim parents voluntarily agreed to donate the corpse of their deceased children for the forensic education at school.

The hospital of the Galatasaray Medical School achieved an impressively low rate of mortality. Many operations were carried out successfully such as extirpation of osteo-sarcomas, tonsils, fistulas, lipomas, polyps, regenerative malformations; as well as lithotomy, lithotripsy, tenotomy, herni-

otomy, rhinoplasty; amputations by licensed physicians. The academic staff treated patients at school hospital every week. The students benefited from hands on experience supervised by their professors at the School hospital. The intern students were also allowed to carry out various operations on ears, laryngas, pharyngas, eyes, lips, and abdomens.

The medical staff was comprised of a mixture Ottoman and western medical school graduates. However by imperial decree, Dr. Karl Ambroise Bernard (1808-1844) was hired to reorganize the educational system. As Chief of Staff, he also directed the internal medicine and surgical departments. Through the impetus of Dr. Bernard, the school gained a new identity and higher level of respect within the international medical community. While at the School, Dr. Bernard wrote four books dealing with such topics as: botanics, methods of physical examination, health benefits of hydrotherapy, and a codex for health care in the military. Upon Dr. Bernard's unexpected death, Dr. Sigmund Spitzer (1813-1895), from Austria, was appointed in his place, who directed, for years, the surgical ward and anatomy dissection courses. Of equal note, was Prof. Constantin Caratheodory, an Ottoman citizen of Greek origin, who became famous as an able surgeon and clinician of the School through his skillful operations. Some of the Ottoman physicians who comprised the staff were graduated from medical schools at Pisa and Paris. Others had already served at the previous medical school *Tıphane-i Amire* and *Cerrahhane-i Mamure*. This medical team helped to raise the modern corps of doctors and surgeons to meet the needs of the Ottoman society both in the army and in civilian life.

Even though it is originally a military medical school, this institution initiated public health services movement. The School not only produced but administred vaccination against contagious diseases such as smallpox on children and adults both muslim and non-muslim. They were vaccinated for free against smallpox every year by trained vaccinators. For instance, the number of vaccinated children (Turks, Armenians, Greeks, Jews, foreigners) in 1843 was 2295. The number rose to 12.000 three years later. Likewise the School encouraged the endorsement and participation of the Sultan in the promotion of the vaccination programme. Department of Pharmacology developed and distributed free medication. Lastly public health clinics were established where free medical service was provided. For instance it was reported that 8000 outpatients and 823 inpatients were treated in 1843. Beginning in 1843, female practitioners were provided a course in midwifery. Likewise in

1846 a two year pharmacology programme was initiated and made requirement for graduation.

Intended as being representation of the diverse community of the School, four graduates of Galatasaray, one Muslim (Dr. Arif Musa), one Armenian (Dr. Stephan Ilias), one Greek (Nicolas Nikifore), one Jew (Dr. Gregoire Yanovitch) were taken to the final graduation examinations at the Vienna School of Medicine in February 1848. The four young doctors passed the exams successfully, proving the high level the School had attained since its establishment.

Only a year after its first surgical use in Great Britain, the first experimentation and application of chloroform began at Galatasaray. Chloroform as a chemical and anesthetic substance, started to be taught in the curriculum, experimented on animals and humans, and administered in surgical operations at Galatasaray Medical School in 1848.

On the night of October 11th, 1848, the flames of the Great Pera Fire devoured the timber campus buildings. This was not only the ruin of a most revered institution, but also a blow to the bright period of medical education in the Ottoman Empire. Yet the school immediately moved to Humbarahane Barracks which was reorganized both as a medical school and a hospital in 1849.

Nonetheless, the School was not without its critics. First only males were admitted as inpatients. Thus depriving students of a complete education to overcome this deficit, students would visit non-muslim female patients in the neighbourhood. Not until the end of 19th century were gyneacological and obstetrical wards opened at the School of Medicine. The maternity ward allowed students of medicine and midwifery to gain experience in birthing and newborn care.

Likewise it was not until 1867 that the official language of the medical school was changed from French to Turkish. A civilian medical school began to teach in Turkish in 1870. The prior use of French as the official teaching language was said to have caused a serious lack of qualified graduating students.

The success of Galatasaray Medical School was mainly based on the State policy to support modernisation in the Ottoman Empire together with endorsing reformation in the education system that subserved revolutionary steps in medical education. Reorganised and reformed to satisfy the needs of the society for covering the techniques and knowledge of contemporary med-

icine and the allied sciences, the School drastically increased its rate of providing qualified healthcare providers and addressing public health needs. Yearly reports allow us to follow this advancement quite clearly and learn more about this period of the School's history. Despite changing venues over the subsequent years, medical education continued until present time.

İsim Dizini

I. Abdülhamid 8
I. Mahmud 8
II. Abdülhamid 10, 47, 177
II. Joseph 136
II. Mahmud 8, 12, 18, 21, 24, 25, 53, 57, 60, 73, 74, 103, 115, 136, 137, 145, 164, 165, 235, 272, 304, 305, 306, 310
III. Ahmed 302
III. Selim 8, 11, 13, 14, 18, 60, 272, 303, 304
V. Mehmed 160

Abdullah Cevdet 43
Abdurrahman Şeref 39
Abdurranman Sadık 286
Abdülhak Efendi 91-94, 109, 129, 131, 132, 140, 141, 145, 209, 210, 268, 269
Abdülhak Molla 16, 17, 22, 91, 120, 131, 150, 159
Abdülmecid (Sultan) 33, 48, 59, 60, 63, 75, 77, 80, 82, 84, 86, 92, 105, 117, 120, 133, 134, 136, 139, 143, 145, 150, 151, 160-162, 167, 173, 175, 188, 190, 202, 207, 232, 266, 267, 269, 272, 273, 275, 288, 290, 308
Adıvar, A. A. 17, 148
Ahja Hüseyin 261, 237
Ahmed Abdullah 229
Ahmed Abdülhamid 200, 205
Ahmed Ali 213, 261, 278, 286, 295
Ahmed Cevdet Efendi 42
Ahmed Efendi 178, 199, 204, 210, 215, 220, 286
Ahmed Emin 116, 261
Ahmed Esad 121, 278
Ahmed Fethi Paşa 89, 90, 207
Ahmed İbrahim 270, 286, 295
Ahmed Mehmed 237, 270
Ahmed Mısri 22
Ahmed Mustafa 278
Ahmed Osman 278
Ahmed Sadık, 121, 136, 237, 261
Ahmed Said 122, 213, 237, 270, 278, 285, 295
Ahmed Salih Efendi 212
Ahmed Süleyman 295
Ahmed Ustref 295
Ahmet Cevdet Efendi 39
Ahmet Efendi 289
Ahmet Fethi Paşa 92, 268
Ahmet Hilmi Efendi 22
Ahmet Vefik Efendi 39, 42
Ahnet Fethi Paşa 137
Akalın, Besim Ömer, 20, 44, 45, 118
Akif Arif 121, 222, 237
Akif Efendi 121, 177, 199, 204, 209, 210, 212, 286
Akif İbrahim 116, 222, 237, 261, 270, 279, 281, 286, 295
Akil Muhtar (Özden) 47
Albert, Ch. 158
Aleksandr, Kostantinyoz 200, 205
Alexandre, Christos 222
Alexandre, Yanni 237, 261
Alzheimer (Dr.) 47
Ali Arif 116, 261
Ali Davud 36, 172, 286, 293
Ali Efendi 287
Ali Emin 213, 222, 237, 261
Ali Fethi Efendi 39
Ali Feyzullah 237
Ali Hüseyin 286, 295
Ali Mustafa 237, 261, 271
Ali Osman 274, 295
Ali Paşa 9, 20, 89, 92, 98, 234, 268, 309
Ali Rıza Paşa 225
Ali Said 200, 205
Ali Tahsin Efendi 282, 283
Ambrose, Carl 207
Anesti, Katerina 117, 262

Apostoly, Marc 122, 237, 278, 294
Aprillofs, Nicolas 125
Arbili (Başcerrah) 13
Archigénès (Arşizen), Serandi 31, 211, 221, 236, 277, 285, 293
Archigenes, M. 247, 248
Arens, Carl 152
Arif Abdurrahman 294
Arif Ali 121, 237
Arif Efendi, 32, 39, 124, 125, 268, 285, 290, 294
Arif Hikmet Bey 39
Arif Mehmed 237
Arif Musa 120, 122, 200, 205, 212, 221, 229, 265, 266
Arif Paşa 268
Aristocrate, Démetrius 121, 278, 279
Arslanyan, İstefan 36, 125, 213
Augustin, Eustratius 286
Avans, Agop 200, 205
Ayedisse, Nighooghos 286
Aziz Bey (Kırımlı) 37, 41

Bahattin Şakir 43
Baki Efendi 175
Balasidi (Prof.) 282
Balthazar (Dr.) 276, 293
Balthazar 284
Balzac, H. de 301
Barrot, Odillon 83, 179
Baytop, Asuman 152, 154
Beach, W. 81, 224
Bedros, Andon 122, 295
Behcet Ahmed 200, 205
Bekir Paşa 275
Bekir Sıtkı 37, 41
Belge, Murat 309, 310
Belisaire, Constantin 122, 244, 261, 281, 286
Berkes, Niyazi 85
Berksoy, Kemal Cenap 43
Bernard, Claude 43, 300
Bernard, Karl Ambrose 31, 34, 99, 100, 102, 103, 108, 109, 112, 115, 120, 129, 130, 137-143, 146, 147, 150, 153, 175, 182, 188, 197, 202, 205-209, 213, 217, 219, 221, 225-227, 230, 232, 235, 306
Berthollet, Comte Claude Louis 154
Besim Efendi 287
Bianchi, Thomas 39
Bischof (Dr.) 124
Blacque, Alexandre 53, 57
Bogos Efendi 22, 35, 179, 293
Bonneval (Comte de) 11
Bosgiovich, F. 175
Bousquet (Dr.) 54, 58
Bretowski, August 19
Bronte kardeşler 301
Budin, Pierre 44
Buffon, 16
Byron, G. G. 301, 302

Cabanis, P. J. J. 41
Cafer Efendi 121, 243
Caldani, M. A. 16
Caligas, Jean 115
Calleja, Antoine 31, 113-115, 154-159, 205, 223, 225, 236, 237, 247, 259, 261, 277, 285, 293, 294274
Callièri, Sade de 21
Calligas (Dr.) 190, 263
Calos, J. 178, 220, 236, 247, 260
Caning, Léon (Loren Civani) 116, 261
Canning, Stratford 209
Caratheodory, Constantine 285, 294
Cemil (Topuzlu) Paşa 40, 45, 46, 113
Cevdet Ahmed 237
Civani Efendi 22
Clot, Antoine 18, 19, 20, 32, 79, 162, 254
Colenta, Jean 116, 286
Coleridge, S. T. 301
Comaschi, Tchiro 295
Constantin, Anastase 117, 262, 286, 294
Constantin, Elefthère 278, 294
Constantin, Miltiade 270, 281, 286
Constantin, Minos 213
Cosmas, Nicolas 294
Cosmopoulos, Jean 116, 274, 278, 279
Couturier, Gustave 59, 60

Crocquet, Jules 288
Czermac (Prof.) 266

d'Altenstein, Bischoff 81, 217, 224
d'Aristarchi, Nicholas 268
d'Holbach, P. H. T. 41, 87, 88
Damat İbrahim Paşa, 303
Darwin, C. 301
Davutoğlu, Agop 175
Dellasudda, François 31, 33, 114, 115, 155, 157, 159, 160, 161, 211
Dellasudda, Giorgio 160
Demetrius, Anastase 122, 295
Derviş Efendi 108, 114, 152, 197, 198, 199, 203, 204, 205, 210
Descartes, R. 299
Deschamps 54, 55, 58, 59
Deycke, Georg 46
Dickens, C. 301
Diderot, D. 41, 87, 299
Dieffenbach 81, 224
Dimades, Dimitri 116, 286
Dimitri, Christo 116, 274, 279
Dimitri, Panayoru 282
Dimitri, Panayoti 270, 278, 294
Dimitri, Spiridon 121, 278
Dimitri, Stavri 270
Dimitri, Theodore 116, 222, 237, 286
Doe (Mu'allim) 199
Dostoyevski, F. 301
Dölen, Emre 12, 16, 23, 152, 187, 195
Druz (Dr.) 251
Du Laurens, Henri Joseph 87
Dudu, Nazik 117, 262
Dupuytren 162, 163

Eder (Dr.) 173
Edwards (Dr.) 190, 263
Emin Efendi 111, 181, 183, 198, 204, 209, 212, 214, 218, 231, 239, 273, 287
Emin İbrahim Efendi 32, 180
Emin Mustafa 121, 222, 261, 278
Endlicher (Prof.) 266
Ergin, Osman Nuri 11
Esad Efendi 57, 131
Esad Feyzi 45
Ethem Efendi 212, 215
Ethem Paşa 39, 40
Ethem Şakir 270
Eyice, Semavi 73

Fahmy, Khaled 20, 309
Faik Paşa 159, 160, 161
Fauvel (Dr.) 284, 285
Feley (Dr.) 277, 284, 293
Fénelon, F. 41
Féraud, Jean Marius 73
Feuchtersleben (Dr.) 266
Fischer (Dr.) 80, 255, 266
Flaubert, G. 301
Flourens, Marie-Jean-Pierre 113
Foresti (Dr.) 79, 90
Fossati (mimar) 42, 77
Franceschi, G. 175
Fuad Paşa 9, 39, 40
Fuverkan, Baltazar 199, 204

Gaeger (Prof.) 124
Gaetani Bey (Dr.) 234
Gaspard (Dr.) 285
Gencer, Ali İhsan 13
Georges, Jean 273, 278
Gerhart (Prof.) 160
Gizzi, Joseph 134
Goethe, J. W. 301
Gogol, N. V. 301
Goutides, Demetrius 122, 295
Gregoire, Nicolas 294
Guerièri (Dr.) 222, 236, 247, 261, 277, 284, 293

Hacı Süleyman Efendi 121, 278
Hafız Bey (Dr.) 294
Hafız Hüseyin 41
Hafız Mehmed 221, 229
Hagen (Prof.) 171
Halet Ahmed 120, 221, 229
Halife Ahmed Arif 200, 205
Halife Akif Arif 200, 205

Halife Arif İbrahim 200, 205
Halife Edhem Ali 200, 205
Halife Hacı Mustafa Şakir 200, 205
Halife Hasan Haşim 200, 205
Halife Nuri İsmail 200, 205
Halife Osman Zübeyr 200, 205
Halife Reşad Fahreddin 200, 205
Halife Rıfat İsmail 200, 205
Halife Vecihi Esad 200, 205
Halil Efendi 287
Halil Mehmed 222
Halil Şerif 40
Hammer-Purgstall, Joseph von 38
Haralambo, Teodor 271
Hasan Arif 200, 205
Hasan Kadri 222
Hasan Mahmud Efendi 18, 19, 281
Hasan Mehmed 122, 237, 295
Hasib Efendi 285, 287
Hasib Hayreddin 278
Hayrullah Efendi 17, 39, 40, 92, 93, 130-132, 141, 145-147, 149, 198, 203, 212, 225, 268, 271
Herman (Dr.) 112, 203, 205
Hermann, L. 175
Himmet Salih Efendi 212
Hipokrat 41
Hoffman, Anton 137
Horasancıyan (Dr.) 171
Hugo, V. 301
Hulusi Behçet 48
Hume, D. 299
Hüseyin Efendi 22, 121, 286, 287
Hüseyin Emin 278
Hüseyin Hüseyin 286, 294
Hüseyin Hüsnü Bey 44
Hüseyin İbrahim 162, 237
Hüseyin Mustafa 213, 222, 289, 295
Hüseyin Remzi 37, 44
Hüseyin Sadık 121, 213, 237, 261, 278
Hüsnü Hurşid 270, 278
Hyrtl (Prof.) 32, 110, 142, 223 266

Iaeger (Prof.) 266
Icar (Dr.) 190, 263
Ignace, 276, 284, 293
Ilias, Stefan 121, 124, 237, 243, 265, 266
Isidore, Nicolas 278, 286
Işık, Esat 46, 47

İbn-i Sina 14
İbrahim Abdi 295
İbrahim Arif 289, 295
İbrahim Efendi 212, 216, 287
İbrahim Müteferrika 303
İbrahim Temo 43
İlyas, İstefan 124
İmam Efendi 178, 199, 204, 210, 220
İshak oğlu Antuvan 22
İsmail Efendi (Hekimbaşı) 31, 48, 61, 63, 79, 82, 84, 109, 119, 131-133, 150, 178, 189, 199, 204, 205, 208, 210, 212, 215, 220, 234, 236, 243, 247, 259-261, 276, 282, 284, 285, 290, 293, 294
İsmail Emin 261
İsmail Mehmed 121, 122, 213, 222, 237, 295
İsmail Mustafa 270, 278, 294
İsmail Osman 121, 200, 205, 222, 237
İsmail Paşa 92, 132-135, 176, 268, 289
İsmail Receb, 200, 205, 213
İsmail Salih 270, 278, 282
İspiçer (Dr.) 199
İzzet Mehmed 261, 270, 278, 295
İzzet Paşa 268

Jacob, Bohor 278, 295
Jaeger (Prof.) 173
Jaxtall, Friedrich von 137
Jean, Constantin 237, 258
Jean, Konstantin 261
Jean, Michel 116, 274, 279
Jeany, Costantin 222
Jenner, Edward 15, 16, 190, 301
Johnson, Charles 113
Jorji, Pandeli 237
Joseph, Alexandre 237, 261, 268, 270, 274, 278, 286
Joseph, Franz 174

Jourgui, Janeo 213

Kadri Edhem 295
Kadri İbrahim 286, 295
Kadri Paşa 40
Kaligas, Jean 237
Kalos, Enyas 199
Kalya Bey 154, 268
Kâmil Efendi 108, 210, 220, 236, 247, 260, 261, 276, 284, 293
Kant, I. 299
Karabet, Nazaret 295
Karateodori, Etien 115, 165, 211, 230, 236, 240, 285, 293
Karateodori, Konstantin 22, 31-33, 112, 116, 161, 164-166, 181, 205, 206, 211, 216, 217, 221, 223, 230, 237, 240, 261, 277, 294
Kasassi, Peraskeva 270
Kazancıgil, A. 17
Keats, J. 301
Keriber (Mu'allim) 199, 204
Kevork, Karekine 286
Kiriaco, Anghely 121, 222, 279
Kiriako, Angeli 261, 270
Kirkor, Artin 213, 278
Kirkor, Kevork 278
Kirkor, Mıgırdıç 237
Koch, Rober 44, 135, 301
Konstantin, Andre 122, 295
Kostantin Kara Todori (Dr.) 199
Kraepelin, Emil 47

Lago (Dr.) 64, 65
Lahaille (Dr.) 130, 177, 180, 236, 247, 258, 261, 269, 274, 277, 282, 293
Lapierre, F. 175
Lebib Efendi 175
Lemonides, Konstantin 189, 120, 221, 263
Léonides, Constantine 212
Lerch (Dr.) 266
Leval, André 175
Locke, J. 299

Mac Farlane, Charles 85, 86, 87, 88, 112, 153
Mac-Guffog (Dr.) 209
Mahmud (Sultan) 60, 92, 132, 144, 164, 173
Mahmud Efendi 116, 276, 284, 286, 293
Mahmud Hasan 278
Mahmud Osman 213
Mahmud Paşa 268
Marcar, Ohannes 294
Marchand, M. 175
Marcos, Arakel 222
Mariel, Yorgi 271
Marshall, Guiseppe 16
Martorana (Dr.) 83
Mason, David 111
Mason, John 84, 85, 243
Masoraki (Baştabip) 13
Mauvdık, Serkis 261
Mavroyeni (Dr.) 175-177, 180, 277, 285, 293
Mavroyeni Paşa 175, 176, 177
Mazhar Osman (Usman) 47
Mehmed Abdullah 121, 222, 237, 261, 281, 286
Mehmed Ahmed 261, 270
Mehmed Ali Paşa, 56, 81, 89, 92, 98, 121, 162, 207, 213, 268, 278
Mehmed Arif 121, 222, 261, 268
Mehmed Bekir 286
Mehmed Efendi 83, 93, 109, 115, 116, 121, 178, 179, 182, 183, 198, 199, 204, 210, 218, 236, 247, 260, 276, 277, 284-286, 294
Mehmed Emin Fehmi 37, 41
Mehmed Emin Şükûhi Efendi 131
Mehmed Hasan 261
Mehmed Hüseyin 222, 270, 285, 295
Mehmed İbrahim 122, 271, 295
Mehmed Mehmed 286, 294, 295
Mehmed Mustafa 122, 213, 222, 295
Mehmed Paşa 92
Mehmed Raşit Efendi 22
Mehmed Said 237
Mehmed Salih 278

Mehmed Süleyman 282, 295
Mehmed Veli Efendi 208
Mehmed Veliyüddin Efendi 32, 181
Mehmet Ali Paşa 18-20, 32, 56, 224
Mehmet Necati Efendi 22
Mehmet Sadık Münif Efendi 136
Melling, Antoine Ignace 73
Memiş Süleyman 121, 279
Merkato, Bohor 271
Messani (Ebe) 111, 116, 117, 181, 182, 211, 221, 237, 240, 248, 261
Messani, 33
Metternich (Prens) 124, 137
Meyer (Dr.) 110, 224
Mıgırdıç, Parladi 268
Micael, Paronaque 222, 237, 261
Micheal, Zenob 261
Michel, Christo 295
Michel, Jean 237
Midhat Paşa 43, 171
Mihal, Dimitri 278
Mikail, Barnik 200, 205
Mikail, Pamak 268
Moiz, Abraham 286
Montesquieu 299
Moralı Seyyid Ali Efendi 13
Morpurgo, V. 175
Mouliéri, Jean 121, 279
Mourozy, Demetrius 11, 12
Muhiddin Ahmed 282
Musa Efendi 122, 124, 212, 215, 265, 266
Mustafa Abdullah 115, 237, 287
Mustafa Aşir 261
Mustafa Behçet Efendi 14, 16-18, 21, 22, 32, 131, 145
Mustafa Cafer 222
Mustafa Efendi 80, 198, 204, 208, 212, 214
Mustafa Mehmed Efendi 287
Mustafa Şakir 222, 286
Müller, F. 81, 224
Münif Paşa 40, 42

Nafiz Paşa 268
Nasır Bey 281
Naum, Vasil 157
Necib Ali Paşa 207
Negiar, Abraham 221
Neuner (Dr.) 137
Nicea, Dimitri 278
Nicholas, Apôtre 222
Nicolas, Alexandre 121, 278, 279, 294
Nicolas, Georges 116, 274, 279
Nicolas, Vassili 286
Nika, Dimitri 116, 286
Nikola, Mihal 270
Noé, Friedrich Wilhelm 32, 78, 79, 182, 204, 24178
Nogués, F. 60
Nordmann (Dr.) 94
Nuri Efendi 209, 212, 215
Nuri İsmail 295
Nysten (Dr.) 41

Ohannes, Agop 40, 222
Ohannes, Andon 122, 237, 261, 278, 281, 286
Ortaylı, İlber 9
Osman (Dr.) 99, 108, 203, 223, 230
Osman (Mehmed) 180
Osman Ahmed 237
Osman Bey 93, 99, 197, 198, 199, 204, 205, 212, 214, 221, 268, 287
Osman Mehmed Efendi 32
Osman Saip Efendi, 22
Osman Zübeyr 121, 273, 278
Ossep, Kirkor 222
Ottoni, Edouard 156

Ömer Ali 222
Ömer Efendi 212, 251
Ömer Halid 278
Ömer Halil 222, 286
Ömer Mustafa 200, 205

Paleolog, J. 31, 83, 108-110, 133, 143, 168, 237, 240, 247
Parlos, N. 183, 217, 224
Pasteur, L. 44, 301

Patrocle, Athanas 122, 222, 286
Patrocle, Christophe 122, 286
Petroviç, Milvoy 261
Pezzoni, A. 65, 175, 191, 209, 241
Pizipio (Ebe) 33, 116, 181, 182, 211, 221
Pleishel (Prof.) 266
Plenck (Dr.) 16

Rabini, Menelas 294
Rahmet Efendi 276, 284, 293
Raif Efendi 212, 216
Raif Halil 222, 261
Raiko, Jean 294
Rali, Nicolas 286
Rambaud, E. 81, 224
Raphael, Pascal 121, 273, 278
Raşid Abdullah 213, 222, 258
Raşit Tahsin 47
Receb İbrahim 295
Redhouse, James 39
Reinvald (Dr.) 173, 226
Reşat Fahreddin 120, 212, 221, 229
Reşid Abdullah 261
Reşit Paşa 9, 38, 91-93, 166, 268, 304
Reynaud, Auguste 113
Rıfat İsmail 121, 222, 237, 261, 278
Rıfat Mehmed 278
Rıfat Osman 45
Rıfat Paşa 39, 92, 207
Rıza Paşa 89, 92, 207, 225
Rıza Tahsin 97, 102, 106, 154, 168
Rieder, Robert 46
Rigler (Dr.) 31, 171-174, 188, 216, 225, 277, 285, 287, 294
Rilcerphore, Nicholas 122, 222, 237, 265, 266
Robert, L. 175
Rokytansky (Prof.) 266
Rosas (Prof.) 266
Rossi, Jean 278
Rouet, Lucien 108, 153, 179, 210, 211, 220, 223, 236, 247, 261, 236
Rouet, Simon 83, 179, 220, 222
Rousseau, J. J. 299, 300
Ruggieri, Dominique 121, 273, 278

Saffet Paşa 42
Said İbrahim 121, 261, 268
Said Mustafa 116, 261
Salih Ahmed 200, 205, 215
Salih Efendi 32, 42, 78, 115, 120, 130, 137, 140, 150, 151, 152, 174, 198, 199, 204, 205, 208, 210, 212, 215, 217, 220, 223, 236, 237, 240, 247, 261, 287
Salih Eyüb 120, 221, 229
Salih İsmail Efendi 120
Salim İsmail 200, 205
Sami Paşa 39
Sava, Jean 286, 294
Schevertzbach (Dr.) 79, 80, 134, 254
Schilling (Dr.) 266
Scoda (Prof.) 266
Scrive (Dr.) 113
Semelas, Alexandre 294
Serandi, Arşizen 31, 115, 166, 167, 169, 182, 230, 237, 240, 261, 294
Sérius, Constantin 122, 270, 278, 289, 295
Serviçen (Dr.) (Serovpe Vicenian) 31, 33, 43, 109, 113, 155, 168, 169, 180, 247, 259, 261, 268, 274, 277, 285
Sinapyan, G. 31, 133, 167, 168, 169, 239, 240, 247, 261
Smith (mimar) 75-77, 91, 92, 255
Sotiri, Démosthènes 121, 222, 278
Spinoza 299
Spitzer (Prof.) 210
Spitzer, 20, 24, 31, 34, 60, 61, 83, 84, 85, 97, 99, 101, 103, 108-111, 115, 122-124, 130, 142-145, 167, 168, 171, 174, 180, 191, 205, 206, 210, 216, 217, 220-223, 230, 232-234, 237, 240, 243, 244, 247, 259-261, 265, 308
Stefan (Dr.) 164, 293
Stefanaki Kara Todori (Dr.) 199
Stefano, Hacı 255
Steindl, A. 175
Stoerck, Anton von 14, 15, 17
Stoico, Afendouly 116, 261

Stoyano, Dimitri 286
Strati, Théogénes 222, 237, 258, 261
Sutiri, Demost 200, 205
Sutzo, Alex 166, 182, 217
Süleyman Ahmed 278
Süleyman Hasan 120, 221, 229
Süleyman Hüseyin 295
Süleyman Kadri 270, 278, 286
Süleyman Mustafa 295
Süleyman Paşa 268

Şakir Efendi 183, 197, 198, 204, 212, 215, 218, 231
Şakir Hasan 32, 180
Şanizade Ataullah Efendi 12, 14-16, 18, 32
Şefik Mehmed 278
Şekib Efendi 124, 265, 266
Şemsi Şerif 269-271, 274, 286, 294
Şerafeddin Ahmed 286, 294
Şerif Emin 295
Şınorkyan (Dr.) 178, 210, 220

Tahir Paşa 92, 268
Takavor, Kirkor 278, 294
Tanpınar, Ahmet Hamdi 145, 302, 311
Tarhan, Abdülhak Hamid 145
Teitôny (Prof.) 266
Teodora, Maronco 117, 262
Teriaky, Boghos 280
Testa, A. 83
Tevfik Ahmed 295
Tevfik Bey 178, 199, 204, 205, 210
Tevfik Salih 286, 294
Theodore, Dimitri 116, 286
Théodore, Stavri 116, 274, 279
Theodore, Theagene 116, 286
Tolstoy, L. 301
Toltenyi (Dr.) 224

Ussep, Gabriel 237
Usta Kalya 199

Vallenzasia, G. 81, 224
Vandina, J. 175
Vantour, Annette 116
Vasıf Efendi, 22
Vassil Nicolas, 278
Veli Velgeddin 268
Verrollot (Dr.) 65
Viquesnel (Dr.) 80, 134, 254
Visiani, R. de 81, 224
Vogrides, A. 268
Voltaire 41, 87, 299

Wartbichler, Joseph 31, 109, 112, 168, 172-174, 180, 261, 277, 285, 292, 293
Wehli (Dr.) 121, 261
Weil (Dr.) 124, 265, 266
Wood, Richard 175
Wordsworth (Dr.) 301
Wurtz (Dr.) 160

Yanni, Spiro 122, 237, 286
Yanoviç, Gregoire 122, 124, 125, 213, 222, 265, 266
Yusuf Efendi 113, 155, 190, 259, 263
Yusuf Kamil Paşa 39, 41
Yusuf Mehmed 261, 286, 294

Zaccary, Nicolas 122, 286
Zachos (Dr.) 116, 286
Ziver Efendi 179, 273-275, 280, 282, 283, 288
Zoeros Paşa 44
Zohrab (Dr.) 277, 285

Kavram Dizini

II. Meşrutiyet 10

1933 Üniversite Reformu 48, 116

Acemioğlanlar Kışlası 21
Adli Tıp 169, 236, 247, 250, 251, 261, 272, 277, 285
Adli Tıp dersleri 250
Almanca 74, 175, 224
Amerika Birleşik Devletleri 299
Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi 299
Anadolu 5, 80, 131, 134, 188, 254, 263
anatomi 15, 19, 23, 31, 81, 86, 102, 108, 109, 110, 111, 112, 142, 143, 144, 161, 167, 171, 172, 180, 203, 210, 216, 220, 222, 224, 231, 239, 242, 253, 261, 292, 293, 294
Anatomi Müzesi (Le Musé d'Anatomie) 81
Arapça 14, 21, 22, 23, 31, 37, 98, 99, 101, 104, 108, 109, 149, 178, 179, 190, 204, 205, 210, 220, 236, 246, 247, 259, 260, 261, 262, 264, 276, 282, 284, 290, 292, 293, 307
Arap-İslam tıbbı 5
Arhigenya Külliyesi 167
Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye 21, 22
askeri hastaneler 20, 35, 105, 140, 173, 174, 176, 187, 188, 191, 213, 222, 225, 231, 252, 307
Aşı Bürosu 48, 190, 192, 240, 252, 262, 296
aşı memurları 192, 262
Aşı Müessesesi (Telkihhane-i Şâhâne) 44
Avrupa Hayır Cemiyeti 158
Avusturya 24, 30, 60, 122, 123, 124, 137, 141, 142, 145, 146, 166, 171, 172, 173, 174, 175, 177, 181, 217, 224, 265, 306, 308
Avusturya Hastanesi 171, 172, 174
Aydınlanma, 3, 7, 41, 42, 87, 299, 302, 310

Bab-ı Seraskeri Hastanesi 170
Babıâli 54, 55, 56, 57, 65, 80, 192, 239, 254, 262, 263, 266, 272
Babıali Tercüme Odası 10
Bahriye Hastanesi 85
Bakırköy Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi 47
bakteriyoloji 44, 49, 300, 301
Bakteriyoloji Laboratuarı (Bakteriyolojihane- i Şâhâne) 44
Balıklı Dükkân 157
Balkan Savaşı 10
Bandaj (Pansuman) Müzesi (Le Musée des Bandages) 81
Batı tıbbı 14, 148
Batılılaşma 8, 300, 304, 309, 310
Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi 15
Beyoğlu yangını 34, 157
Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi 85, 240
Bilimsel Devrim 7
Birgivi risalesi 22
Bizans 5
Botanik (Nebatat) Bahçesi 32, 78, 79, 81, 140, 150, 217, 223, 306
botanik 19, 23, 31, 32, 34, 42, 74, 76-78, 80, 81, 83, 89, 90, 115, 139, 140, 150-152, 161, 168, 182, 204, 210, 217, 220, 233, 244, 247, 254, 261, 272, 277, 285, 293, 294, 306
Botanik Müzesi 80
bulaşıcı hastalıklar 49, 176
Büyük Mezaristan (Grand Champs-des-Morts) 75, 106

Cemiyet-i Eczaciyan 159
Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye 40-42
Cemiyet-i Tıb'biye-i Osmaniye 38, 39, 40, 114, 152, 159, 170, 176
Ceride-i Emâkinü's-Sıhha (Gazette Des Hôpitaux Civils Et Militaires De l'Empire Ottoman) 176

Cerrahhane-i Mamure 21, 23, 24, 97, 132, 161, 168, 290, 291, 304
cerrahi hastalıklar 205, 211, 271, 277, 285, 294, 295
cerrahi 12, 15, 22, 31, 33, 36, 45, 46, 61, 93, 99, 101, 102, 106-109, 112-114, 116, 119, 137, 138, 143, 144, 155, 158, 161, 163, 174-176, 181, 190, 203, 206, 209, 210-213, 216, 218, 220, 221, 223, 226, 231, 240, 253, 255, 259, 263, 268, 284, 306, 307, 308
cerrahlık 107, 136, 277, 278, 279, 285, 286, 287, 290, 294, 295, 307
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi 48

çiçek aşısı 15, 17, 16, 48, 133, 143, 158, 187, 190, 191, 192, 195, 206, 230, 240, 252, 280, 301

Dahili Hastalıklar Kliniği, 174
dahili hastalıklar 174, 271, 277
Darülfünun-ı Osmani Tıp Fakültesi 42, 48, 147
deneysel tıb 5, 300
Deniz Hastanesi, 13
ders kitapları 32, 35, 36, 38, 82, 140, 146, 217, 306, 307
Doğa Tarihi Müzesi 86
Doğu Cemiyeti (Société Orientale), 59
doğum dersleri 116, 117, 166, 182, 211, 221, 223, 237
doktora eğitimi 119-121, 123, 124, 146, 150, 169, 173, 207, 212, 217, 221, 222, 232, 237, 257, 261, 265, 268, 269, 273, 284, 289
dünyevileşme 7, 8, 309

Ebe Okulu 166, 182, 307
ebelik 20, 33, 44, 45, 116-118, 181, 182, 231, 253, 262
Ebelik Dersleri 33
Echo de l'Orient 58, 59, 63, 66, 67
eczacılık 6, 13, 15, 31-33, 61, 74, 78, 81, 102, 103, 113-116, 137, 144, 150, 154-160, 174, 187-189, 211, 216, 217, 221, 237, 238, 240, 251, 255, 259, 261, 263, 264, 268, 274, 276, 307
Eczacılık Bölümü 33, 160, 167, 174
eğitim sistemi 5, 30, 60, 85, 100, 145
Encümen-i Daniş 38, 39, 136, 148, 151
Enderun Ağaları binası 73
Enderun Ağaları Mektebi 24, 73, 81, 305
Endüstri Devrimi 7, 299
Ermeni, 218
Ermeniler 30, 43, 83, 86, 87, 105, 169, 170, 191, 201, 206, 218, 230, 248

Faaliyet Raporları 100, 166, 188, 191, 195, 210, 219, 232, 233, 242
Farmakognozi Müzesi 160
farmakoloji 5, 47, 119, 155, 166, 211, 212, 223
farmasötik 115, 139, 140, 155, 240
Farsça 14, 37, 98, 104, 236, 246, 262, 292
fizik bilimleri 78
fizyoloji dersleri 15, 23, 31, 43, 81, 119, 143, 144, 161, 165, 169, 212, 220, 222, 224, 231
Fransız Akademisi 38, 164
Fransız İhtilali 7, 9, 300
Fransız Tıp Akademisi 20
Fransızca 13, 14, 18, 19, 22, 23, 25, 31, 36, 37, 40, 41, 45, 53, 57, 59, 67, 82, 83, 86, 97-99, 101, 102, 105, 108, 124, 130, 136, 137, 139, 140, 144, 145, 149, 152, 154, 157, 169, 170, 177-180, 183, 195, 202, 204, 210, 217, 220, 234-236, 246, 247, 257, 258, 260, 261, 262, 266, 269, 273-277, 282-284, 289, 291-293, 307

Galata Mevlevihanesi 86, 136
Galata Sarayı 24, 73, 84, 102, 116, 119, 144, 202, 243, 251, 256, 291, 305, 307
Galenik Farmasi 160
Gazette d'Augsbourg 61, 62

Gazette Médicale d'Orient 39, 40, 170, 176
Gazette Médicale de Constantinople 32, 35-37, 82, 163, 167, 170, 174, 179, 180, 272, 279
Grande Pharmacie (Büyük Eczane) 159
Graz Tıp Fakültesi 175
Gülhane Hatt-ı Hümayunu 9, 304
Gülhane Seririyat Hastanesi ve Tatbikat Mektebi 46
Gümüşsuyu Askeri Hastanesi 77

halk sağlığı 35, 39, 46-49, 65, 176
Hamburg Ependorf Hastanesi 46
Harbiye Mektebi 83, 153
Hariciye Kliniği 162
Hastalar Odası 21
Haydarpaşa Askeri Hastanesi 113, 176
Hekimbaşı Yalısı 152
hekimbaşılar 12, 14, 16, 21, 22, 31, 48, 61, 63, 76, 79-84, 87, 91-94, 98, 104, 108-111, 114, 117, 118, 120, 129-135, 140, 141, 143-145, 150-152, 157, 159, 162, 169, 174, 176, 187-192, 203, 207-210, 217-219, 225, 230, 232-235, 238-244, 250-256, 258, 259, 262-264, 268, 269
Helenistik tıp 5
hemşirelik 45
Hijyen dersleri 167
Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) 45, 161, 170
Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu) 45
Histoire Naturelle 16, 78
Humbaracı Ocağı 11
Humbarahane 11, 29, 32, 35, 68, 82, 91-94, 100, 101, 106, 118, 136, 151, 162, 167, 169, 171, 174, 176, 192, 267, 269, 270-273, 281, 288, 307, 308
Humbarahane Kışlası 29, 35, 68, 82, 91, 92, 94, 101, 136, 162, 167, 171, 192, 267, 269, 272, 273, 307
Islahat Fermanı 9

iç hastalıkları 31, 109, 119, 138, 143, 174, 175, 203, 205, 212, 240, 253, 284, 285, 287, 294, 295
İnsan Hakları' Evrensel Bildirgesi 7
İslam tıbbı 14
İtalyanca 13, 14, 16, 22, 23, 140, 169, 224
İttihat ve Terakki Cemiyeti 10, 43, 47

jinekoloji 45
Journal de Constantinople 25, 41, 53, 55, 58, 59, 61, 63-68, 75, 88, 90-92, 98-101, 113, 121, 123, 129, 130, 141, 153, 163, 169, 207, 208, 219, 232, 272, 305
Journal de Contantinople 242
Journal de Francofort 61, 62
Journal de Smyrne 54, 66
Jön Türkler 10, 42, 43

Kabakçı Mustafa isyanı 8, 14, 303, 304
Kanun-ı Esâsi 10
Kânunü'l Cerrahin 15
Karantina Nizamnamesi 175
Karlofça Antlaşması 7
Kasımpaşa yangını, 14
Kavaid-i Osmaniye 39
Kavalalı Mehmet Paşa isyanı 10
Keşifler Çağı 310
Kırım Savaşı 10, 39, 113, 114, 145, 170
kimya 33, 34, 87, 153, 160, 205, 210, 211, 216, 223, 236, 237, 247, 261, 277, 285, 293, 294
kolera 17, 46, 48, 87, 107, 134-136, 151, 170, 176, 189, 251, 260, 263
Kolera Risalesi 17, 134, 135, 189
Kuleli Askeri Hastanesi 172
Kur'an 120, 150, 208, 209, 232, 258

l'Academie Chirurgicale de Gênes 159
L'Observateur Grec 59
L'Orient 66
La Turquie 66
Lale Devri 8, 303, 310
Latince 14, 140, 145, 152, 175, 179, 210, 220, 224

Le Smyrnéen 53, 66
Lugat-ı Tıb'biye 38, 149

Macaristan 7, 137, 142, 181
Maltepe Askeri Hastanesi 91-93, 172, 173, 226
Maltepe Eczanesi, 159
matbaa 32, 35, 36, 40, 58, 60, 74, 81, 82, 87, 119, 134, 139, 144, 179, 191, 238, 251, 271, 303, 306-308
Meclis-i Sıhhiye-i Umumiye 156
Meclis-i Tahaffuz-ı Ulâ (Karantina Meclisi) 48, 171, 175
Meclis-i Tıbbiye (Meclis-i Umur-ı Tıbbiye) 35, 276, 292
Meclis-i Vâlâ 54, 135, 147, 148
Mecmua-yı Fünun 40, 41
Mecmua-yı Ulum-ı Riyaziye 139
medrese eğitimi 6
Mekteb- i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne 122, 308
Mekteb-i Adliye-i Şâhâne der Asitâne-i Aliyye (Ecole Adliyée Impériale de Médecine) 25
Mekteb-i Harbiye 30, 35, 87, 153, 272, 273
Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane 24, 25, 29, 31-35, 39-41, 61, 62, 67, 68, 74, 78-81, 83-86, 89, 92-94, 97-99, 103, 106, 113, 114, 116, 118, 122-124, 130, 131, 134; 136, 138, 139, 141, 142, 144, 145, 147, 150, 153, 159, 161-163, 166, 167, 169, 171, 173, 189, 207, 208, 210, 219, 221, 231-233, 238, 243, 252, 257, 262, 264, 265, 280, 305, 307, 308, 310
Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye 38, 156, 170
Merkez Eczanesi 33, 114, 115, 117, 159, 160, 217, 218, 221, 230, 231, 292
Mısır Mekteb-i Tıbbiyesi 18-20, 41, 78
mikrobiyoloji 44, 300, 301
mineraloji 78, 80, 209, 217, 233, 244, 254
modern tıp 12, 14, 18, 20, 24, 30, 31, 33, 36, 37, 304
modernleşme 5, 6, 8, 10, 14, 18, 20, 30, 48, 53, 56, 65, 67, 100, 101, 153, 299, 300, 302-305, 309, 310
Moniteur Ottoman 53
Montpellier Ebe Okulu 116
Mühendishane- i Berri-i Hümayun 8, 14, 152, 303
Mühendishane-i Bahri-i Hümayun, 8, 21, 303

New York Tıp Akademisi 177
Nizam-ı Cedid 8, 11, 12, 303
Nizamname-i Eczaciyan 156

Odessa Botanik Bahçesi 80, 94, 255
oftalmoloji 46, 102, 112, 213, 220, 226
Osmanlı tıbbı 5, 6
Osmanlı-Rus Savaşı 10
Otlukçu Kışlası 23, 24
otopsi 19, 31, 34, 37, 133, 136, 146, 171, 172, 306
Ottoman 57, 167, 176

Paris 13, 43, 44, 46, 58, 59, 86, 118, 132, 137, 145, 149, 151, 154, 158, 160, 161, 164, 166-169, 177, 179, 223, 239, 288
Paris Eczacılık Yüksek Okulu 160
Paris Tıp Fakültesi 44, 46, 118, 158, 166, 167, 169, 239, 288
patoloji 31, 81, 102, 109-111, 119, 143, 165, 167, 169, 171, 176, 202, 212, 216, 220, 222-224, 239, 242, 261, 306
Patrona Halil isyanı 8, 303
Pisa Üniversitesi 161, 165, 169
psikiyatri 47
Reform 7, 310
Roma Galenik tıbbı 5
Rönesans 7, 310
Rum Patrikhanesi 12, 165
Rum Tıbbiyesi 11, 12, 29
Rusya 12, 60, 113, 171, 309

sağlık hizmetleri 6, 81, 157, 225, 248, 257

Sağlık Memurları Sınıfı 81, 119
Saray Eczanesi 160
saray hekimleri 6, 124, 137, 161, 165, 167, 176, 177
Selçuklular 5
Selimiye Kışlası 85, 88
sıhhiye bölükleri 11
Sıhhiye Kanunnamesi 35, 292
sifilis (frengi) 164, 189, 226, 263
sivil hastaneler 160, 240, 252
sivil hekimler 35, 276
Société de Pharmacie de Londres 159
Société de Pharmacie de Paris 159
Spectateur Oriental 53, 66
St. Marie Manastırı Yetimhanesi 159
St. Petersburg Bilimler Akademisi 80
Süleymaniye Tıp Medresesi 6, 14, 16, 131

tabiat tarihi 80, 255
Tabiat Tarihi Müzesi 79, 81
Takvim-i Vekâyi 53
Tanzimat 8-10, 14, 23, 24, 29, 38, 53, 73, 142, 145, 300, 304, 309
Tepedelenli isyanı 10
Tersane Tıbbiyesi 11, 12, 14, 29, 303
Tersane-i Amire 13
teşrih (diseksiyon) 12, 19, 81
Tıbhane-i Amire (Darüttıb'-ı Amire) 17, 21, 23, 24, 31, 116, 144, 168, 235, 290, 291, 305
tıbb-ı cedid 16
tıp eğitimi 6, 11, 12, 14, 16, 18, 21, 23-25, 29-32, 36, 37-41, 43, 44, 45, 47, 63, 99, 100, 101, 104, 109, 118, 130, 133, 134, 142, 144, 146, 166, 171, 173, 202, 239, 250, 256, 291, 304-308, 310
Topçu Kışlası 75, 85
Topçuluk ve Mühendis Mekteb-i Hümayunu 272, 288
Tophane Hastanesi 85
Toptaşı Bimarhanesi 47
Trablusgarp Savaşı 10
Tulumbacı Konağı 21-23
Türkçe 22, 23, 25, 31, 36-38, 54, 81, 82, 98-101, 104, 105, 108, 116, 119, 130, 139, 140, 147, 149, 152, 157, 178-180, 189, 204, 210, 211, 220, 221, 225, 234, 236-238, 241, 246-248, 259-262, 264, 271, 275, 276, 284, 290-293, 307
Türk-Rus Harbi 12
Türk-Yunan Savaşı 45, 302

Union Médicale 163

Vaka-yı Hayriye 8
Vakayi-i Tıbbiye 36, 136, 179
Viladethane (Doğum Kliniği) 20, 32, 45, 118
Viladethane 45
Viyana Askeri Tıp ve Cerrahlık Okulu 136
Viyana Josephinum Tıbbiyesi 30
Viyana Sarayı 122, 265
Viyana Tıp Fakültesi 121, 122, 123, 124, 142, 145, 260, 265, 308

Yeni Osmanlılar 42
Yeniçeri Ocağı 8
yenileşme 3, 8, 10, 14, 18, 21, 23, 29, 31, 57, 61, 65, 92, 101, 260, 302, 303, 305, 308-310
Yıldız Hastanesi 45
Yunan İhtilali 10, 12, 302
Yunanistan 54, 57, 159, 302

zooloji 78, 83, 152, 165, 168, 179, 210, 231, 233
Zooloji Müzesi (Le Musée de Zoologie) 81

Garb iştiyâk-ı fikre açık bir ufuk, ve sen
*Şark'ın bu ufka ilk açılan bir derîçesi **

Tevfik Fikret

Türkiye'nin modernleşme tarihinde, tıp eğitiminin önemli bir yeri bulunmaktadır. Modern tıp eğitimi ise bir anlamda geleneksel Osmanlı tıbbının farklı kültürlerine; Orta Asya şaman iyileştirme yöntemlerinden, Helenistik ve Roma Galenik tıbbına ve Ortadoğu, Arap-İslâm tıbbının zengin birikimlerinden sonra 19. Yüzyılın başlarında benimsenen Batı tıbbının zengin mirasına dayanır.

Prof. Dr. Yeşim Işıl Ülman *Galatasaray Tıbbiyesi- Tıbbiye'de Modernleşmenin Başlangıcı* adlı eserinde, tıp eğitiminin modernleşme sürecinin başlangıç yıllarını, Galatasaray Tıbbiyesi'nin çağdaşlaşma yolundaki ilk adımlarını ve sonrasını ele alıyor. Çok titiz bir arşiv çalışmasını temel alan bu kitapta tıp tarihinde bugüne kadar hiç ele alınmamış orijinal kaynaklar taranmış, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin yıllık faaliyet raporları değerlendirilmiş, döneme damgasını vuran hekimlerin, eczacıların yaşamları ile birlikte modern tıp eğitimindeki yerleri ile birlikte halk sağlığı uygulamaları tahlil edilmiştir.

Daha önce İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları arasında çıkan, Prof. Dr. Emre Dölen'in beş ciltlik dev çalışması *Türkiye Üniversite Tarihi* eserinden sonra Ülman'ın bu değerli çalışmasının da özellikle akademi dünyamızda bundan sonra yapılacak tıp eğitim tarihi çalışmalarına ışık tutacağına inanıyoruz.

Bu kitap, ana teması tıp eğitimimizin zirvelerinde biri kabul edilen Galatasaray dönemi yanında; tıp eğitimi üzerinden Osmanlı modernleşmesi, dönemin tanınmış hekimleri, cerrahi, eczacılık ve ebelik tarihlerimiz, halk sağlığı uygulamaları hakkında da orijinal bilgiler içermektedir. Bundan sonra özellikle tıp eğitim tarihimiz üzerine yapılacak çalışmalar için bir el kitabı niteliğindedir.

Prof. Dr. Nuran Yıldırım

** Batı fikir özlemine açık bir ufuk, ve sen*
Doğu'nun bu ufka ilk açılan bir penceresi

Kapak: Sultan Abdülmecid, Galatasaray Tıbbiyesi'ndeki mezuniyet töreninden sonra kapıda Abdülhak Molla ve diğer hocalar ile talebeler tarafından uğurlanışını tasvir eden çizim.
Kaynak: *Tanzimat I, Yüzüncü Yıl Münasebetile*, Maarif Vekâleti Yayını, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940

ISBN: 978-605-399-476-3

www.bilgiyay.com

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

AKADEMYA